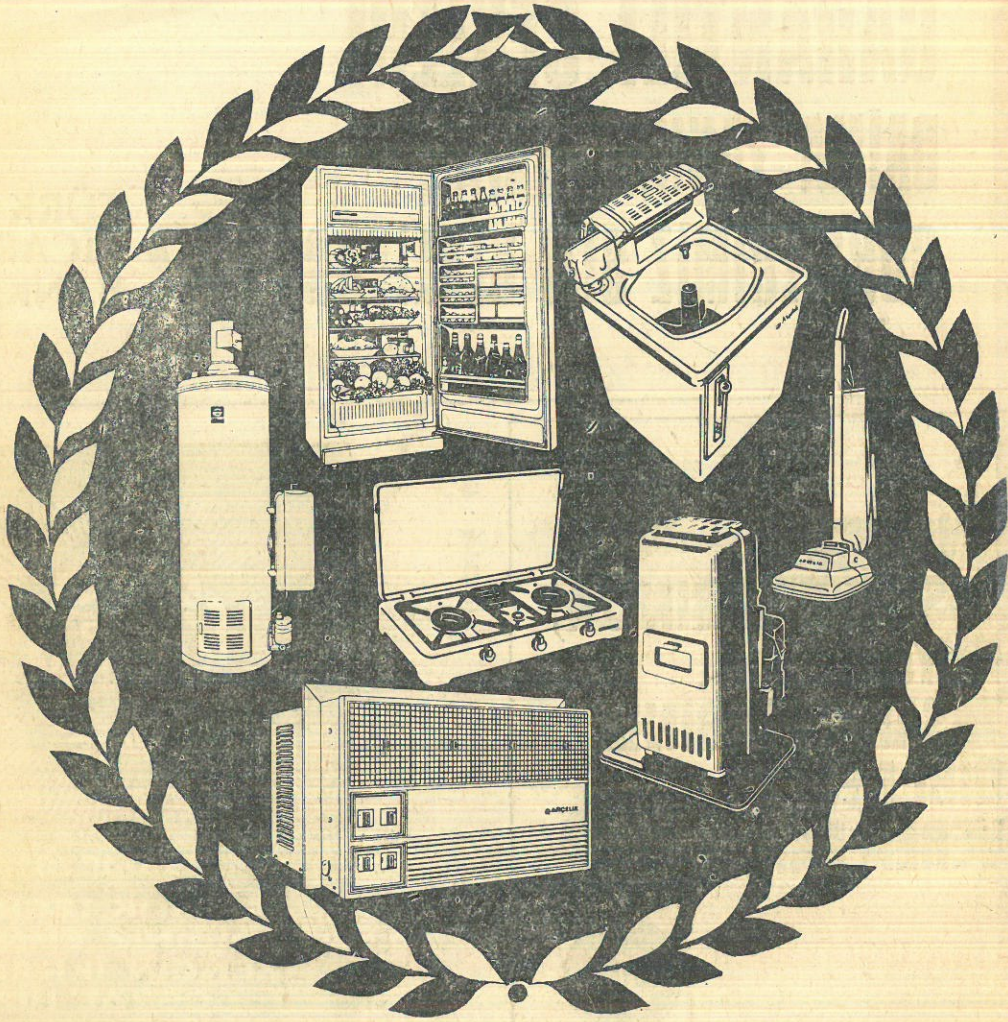


ev cihazlarında
ARÇELİK
kalitede öncü... fiyatta ölçü



1973
4 - 9 Temmuz 1973

Devlet Nüshası

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

15
MAYIS 1973

İÇİNDEKİLER :

Tanburi Necdet Yaşar ve Washington—Seattle Üniversitesi İhsan HİNÇER
Kitaplar Arasında: "The Book of Dede Korkut" . . . Dr. Saim SAKAOĞLU
Tanbur Etem B. ÜNGÖR
"Türk Halk Şiiri Antolojisi" Dolayısıyla : İşin Kolayı (6) H. DIZDAROĞLU
Folklorcularımız: Fikret Memişoğlu (1917—1968) . . . Ali Rıza ÖNDER
Yunus Emre'nin Sarıççek Muhabbeti Özcan SEYHAN
III. Türkiye Liselerarası Halk Oyunları Yarışması Çora HİNÇER
Bektâşılık'te Kadın (3) Doç. Dr. Bedri NOYAN
Tire'de Nişan ve Yandaşı Geleneği Gündüz ARTAN
Kars'ta Yerli Bölge Oyunları ve Giyimleri Mustafa TURAN
Hatay'dan Kıssalar: "Lokman Hekimin Vasiyeti" . . . Dr. Edip KIZILDAĞLI
Âşık Veysel Şatıroğlu Özel Sayımız T. F. A.

BİZE GELEN KİTAPLAR — CİLTLERİMİZ

SAYI: 286

KURUŞ: 250

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Halk Sağlığı Hizmetinde Lokman Müstahzarları

Gastro Goutes Mide damlası
Gastroguanil İshal kesici
tablet

Metegastrin Mide tozu
Deriviş Yara ve yanık mer-
hemi.

Deriseptol Yara ve göbek
tozu

Dover Tablet Öksürük ve
bronşite

Metekodin Öksürük hapı
Metekodin Öksürük şurubu

Algo - Liniment Ağrı frik-
siyonu

Algo - Wax Ağrı merhemi

Algo - Wax Vazo Grip ve
ağrılarda

Algo - Wax Nazal Nezle
merhemi

Ma-ka-ta Basur merhemi



Ekza - 9 Ekzema merhemi
Algo - Tablet Ağrı hapı
Lokman - Tablet Ağrı hapı
Algopirin Analjezik tablet
Algo - Tablet 4 tabletlik
Moruvit - Vitamine Kuvvet
şurubu
Kina - Kola İştah şurubu
Anamur Burun ve göz dam-
lası
Meprol Tablet Sinir hapı
Sollargen Granüle Ekzema -
kaşını
Sel de Gastrin Granüle Mi-
de tozu

Cuti - Cura Cilt losyonu
Pedi - Cura Ayak banyosu
Pilo - Cura Saç ilacı
Lokman Kaşe 100 lük ağır
kesici

Panason (20 Gr. paket)
Sağlık çayı

Panason (50 Gr. alüminyum
kutulu)

Lokman Çayı Afiyet çayı
Dr. Krom Diş patı

Cilda El losyonu

Derma Traş losyonu

Balvit Enerji ve kuvvet
macunu

Passibepine Sinir şurubu
İhtiyol Pomad

Çinko Pomad
Borik Pomad
Vazelin Saf

Lokman İlaçları Sağlık Hizmetinde, Onlara İnan ve Güven

(Folklor : 49)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 286

MAYIS 1973

YIL : 24 — CİLT : 14

Tanburi Necdet Yaşar ve Washington - Seattle Üniversitesi

Yazan : İhsan HİNÇER

1968 — 1969 yılında Türk Folklor Ku-
rumu Genel Başkanı bulunduğum sırada,
Washington — Seattle Üniversitesi Etno-
Müzikoloji Fakültesi Dekanlığı'ndan bir
teklif almıştık. Bu teklife göre adı geçen
Üniversite'nin dünya müzik türleri bölü-
münde 9 ay müddetle, 600 dolar aylıkla
misafir sanatçı olarak ders verecek, Türk
Halk Musikisini iyi bilen, bağlama veya
benzeri çalgılardan birini çalan ve halk
türkülerimizi okuyabilen elemanın biraz
da İngilizce bilmesi öngörülüyordu. Böyle
bir Halk Musikisi elçisini aylarca aradık.
Adayların bir kısmı hiç İngilizce bilmiyor,
bir kısmı da çeşitli sebeplerle yurd dışına
çıkma imkânına sahip bulunmuyordu. Ni-
hayet bir aday bulduk. Bu aday o zamanki
Kurum Genel Sekreteri genç arkadaşımız
Oktay Güzelbey'e İngilizce bildiğini söyle-
miş. Yıllarca halk türkülerini kuruluşları
şeflikleri yapmış, bağlama ve benzeri
çalgıları, hatta tanbur da çalabilen ve ar-
kadaşlığımız çok eski, o yıl (1969 da) Ku-
rumun Halk Musikisi Bölümü'nün başına
getirdiğim, daha sonra da Kurumun Genel
Başkanlığını yapan bu zata, durumdan çok
memnun olduğumu, Washington Üniversi-
tesi'nde Etno—Müzikoloji Bölümünde Türk
Halk Musikisini tanıttırmanın büyük bir hiz-
met olacağını söyledim. Fakat kendisi ce-
vaben tek kelime İngilizce bilmediğini ve
çeşitli sebeplerle yurd dışına çıkamayaca-
ğını ifade etti.

Daha sonra Kurum Başkanlığı'ndan ay-
rıldım. Bu arada Ankara'da "Ankara Et-
nografya, Folklor ve Turizm Derneği'nin
hazırladığı ve Gültekin Oransay'ın Milli
kütüphane Müzik Salonu'nda "Türk Halk
Musikisi" konusunda verdiği konferansa
gittiğim zaman orada Avni Özbenli'ye ras-
ladım. İstenilen evsafa adayı bulmuş-
tum. Özbenli, 1950 yılında yayına başla-
yan İstanbul Radyosunda çalışmış, türkü
söylemiş, saz çalmıştı. O sırada İstanbul'da
Başbakanlık Arşiv Dairesi'nde arşiv me-
muru idi. Daha sonra Milli Eğitim teşki-
lâtına geçmiş, öğretmenlik, İlköğretmen
Okullarında müdürlük ve müfettişlik yap-
mış, bu arada ihtisas için Amerika'ya gön-
derilmişti. Hem saz çalmasını biliyor, hem
de istenilen ölçüde İngilizce konuşabiliyor-
du. Kendisine bu teklifi açıkladım. Derhâl
ilgi duydu, memnuniyetini belirtti. Ben de
çok sevindim. Zira kültürlü, cidden bağ-
lama ve halk sazları hakkında yeteneği
bulunan aydın bir zatın bir üniversitede
Türklüğü temsil etmesi yerinde olacaktı.

Ama, o kendisini bu konferanslara davet
eden Milli Folklor Enstitüsü Müdürü Öz-
telli'nin görevini kendisi için daha cazip
bulmuştu. Zira bir ay sonra oraya tayini
çıkı. Ne yazık ki, Avni Özbenli Amerika'
da memleketimizi ve halk sazlarımızı en
iyi tanıyacak ve öğretecek değer olduğu
halde, ömrünce halk müziği dışında folk-
lorun başka dallarıyla meşgul olmamış bu

**800'den fazla şube ile
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde**

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın : 20804/60151 — 50)

lunduğundan iki yıla yaklaşan müdürlüğü sırasında hiç bir hizmette bulunamadan görevinden ayrılmak zorunda kaldı. Böylece Halk Musikisi Âletlerimiz ve Halk Musikimiz için büyük bir hizmet fırsatını da kaybetmiş olduk.

★

Washington—Seattle Üniversitesi Etno-Muzikoloji Bölümü, yıllardan beri Türk Halk Musikisine ve çalgılarına olduğu gibi Türk Musikisi ve Âletlerine de büyük bir ilgi göstermektedir. Bunun yanında diğer ulusların müziklerine ve enstürmanlarına da aynı ilgiyi gösterdiklerini bilmekte fayda vardır. Biz ancak bu yakın alâkadan, Tanburî Necdet Yaşar'ın izin alamadığı için 1954 yılında girdiği İstanbul Radyosundan ayrılmayı ve İstanbul Konservatuarındaki başarılı görevinden istifa etmeyi göze almasından sonra faydalanma olanağına kavuştuk.

Necdet Yaşar, Eylül 1972 de Washington'a gitti. İlk üç aylık dönemde öğrencisi 10'u buluyordu. Daha sonra bu adet 19'a yükseldi. Washington—Seattle Üniversitesi Müzik Fakültesi Musiki Bölü-



Tanburî Necdet Yaşar

mündeki öğrenciler, önce Türk Klâsik Musikisi hakkında bilgi edindiler, sonra tanburu tanıdılar. Perdelerimizi, basit makamları teşkil eden dörtlü ve beşlileri, Rast, Uşşak, Beyatî ve benzerlerini öğrendiler. Sonra da Rast Peşrevi, Saz Semaisi, Beyatî Yürük Semâî (Gül yüzlerin şevkine gel), Uşşak Şarkı, Rast Şarkı (Yine bir gülnihâl), küçük usullerden Sofyan, Yürük Semâî ve Curcunayı çalmaya başladılar. Hepsinde geniş müzik bilgisi olan bu öğrencilerin Türk Klâsik Musikisine gösterdikleri ilgi büyüktü. Bu ilgi, Fakülte sınırlarını aşmış müzik ve etno—muzikoloji ile alâkalı yerlere yayılıyor geniş akisler yapıyordu. Türk Musikisini yeni tanyorlardı.

1968 — 1969 da, aynı Fakültenin Etno—Muzikoloji Direktörü Prof. Dr. Robert Garfias, Kurum'dan nasıl bir Türk Halk Musikisi Âleti çalıcısı istemiş idiyse, bu defa da Türkiye'de Türk Musikisi üzerinde çalışmalar yapan aynı fakültenin Amerikalı öğrencilerinden Karl Signell'den, bir Türk Musikisi öğretmenini ders vermek üzere aynı şartlar içerisinde davet etmesini istemişti. Bu sefer başarı sağlanmıştı ve Necdet Yaşar Amerika'ya gitmişti.

Necdet Yaşar'ın ve Türk Klâsik Musikisi'nin asıl değeri 30 Kasım — 3 Aralık 1972 günleri arasında Kanada'da Toronto şehrinde yapılan "Uluslararası Etno—Muzikoloji Kongresi"nde ortaya çıktı. Kongrenin programı aylarca, hatta yıllarca önce hazırlanmıştı. Buna rağmen Türk Musikisi için 25 dakikalık bir zaman bulundu. Bunun 12 dakikası Necdet Yaşar tarafından tanburla çalınacak Türk Musikisi'ne, 8 dakikası Türkiye'de müzik çalışmaları yapan Karl Signell'e (Türk Musikisi hakkında bilgi verilmek üzere), 5 dakikası da sorulara cevap ve münazara için ayrılmıştı. Necdet Yaşar'ın tanburla Türk Musikisi'nin seçkin eserlerini çalmaya başlamasıyla dinleyiciler dikkat kesilmiş, her parça sonunda salon alkıştan inlemiş, çeşitli uluslara mensup 200 ü aşkın müzik bilgini profesör, doçent, doktor aşırı derecede tezahüratta bulunmuştur. 12 dakikalık program, tam bir saat devam etmiştir. Program bitince, Necdet Yaşar tebrik yağmuruna tutulmuştur. Çeşitli uluslara mensup muzikologlar Türk Klâsik Musikisi ve tanbur hakkında büyük iltifatlarda bulunmuşlardır.

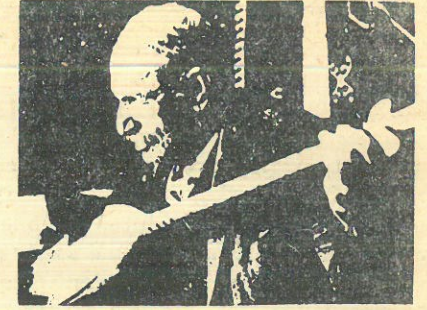
ARAŞTIRMALARI

Bu netice, 1972 Kongresinin en büyük sanat olayı olarak kabul edilmiştir.

Seattle Üniversitesi'nden Prof. Sam Chianis "Necdet Yaşar, tanburu ile herkesi büyüledi. Bu Türk Musikisi ziyafeti gerçekten unutulmayacak", İllionis Üniversitesinden Ord. Prof. Dr. Bruno Nette "Kongremizin en önemli olayı Necdet Yaşar'ın tanburu icrasıydı. Klâsik Türk Müziği Amerika'da mümtaz bir yer almıştır. Bu sanatın seçkin bir temsilcisinin aramızda bulunması bizim için bir şereftir", California Üniversitesi Sanat Enstitüsü'nden Prof. Robert Brown "İnanılmaz bir şey... Şaşırdım!...", Kanada — Montreal Üniversitesi'nden Prof. Paul Marks "Sihirbaz mısınız? Müziğinizin güzelliği ile herkesi büyülediniz", demiştir. Bu notları Karl Signell, bir anket halinde toplamıştır. Bunlar, Türk Musikisine ve Necdet Yaşar'ın tanburuna hayranlıklarını belirten otorite ve muzikologlardan sadece bir kısmıdır.

Necdet Yaşar'ın, dolayısıyla Türk Musikisi'nin Amerika'da tanınması ve büyük ilgi görmesi üzerine ünlü viyolonist Yehudi Menuhin Washington Üniversitesi'ne bir konferans vermeye geldiği zaman, Necdet Yaşar'la tanışmak istemiş ve sınıfına girmiştir. Tam yarım saat yanında oturarak tanbur çaldırılmış, dinlemiş, tekrar istemiş, Necdet Yaşar yine çalmış, Menuhin takdirlerini belirtmiş, konferansında ve o geceki resitalinden sonra da Necdet Yaşar'ın tanburundan ve Türk Musikisi'nden bahsetmiştir. Tesirinde kaldığını belirtmiştir. Menuhin ayrıca Prof. Robert Garfias'e "Kemandaki bazı kısıtlamalara karşılık tanburun kendine has süsleme zenginliğine sahip olduğunu açıklamış Türk Klâsik Müziği'nin çeşitli makamlarını karakterize eden perde sisteminin titiz, temiz ve açık olduğunu" söylemiştir.

Prof. Garfias, 1972 yılının Kasım ayında Amerika'ya giden Türk Mevlevî Topuluğu'ndan da bu vesile ile şöyle söylemektedir: "Türk Mevlevî Topuluğu'nun Amerika Gezisi sırasında Seattle Üniversitesi'ni ziyaretleri bizleri sevindirdi. Bu toplulukla beraber Cüneyt Orhon (kemençe), Akagündüz Kutbay (ney), Cüneyt Kosal (kanun), Doğan Ergin (ney), Recep Birgit (ses) gibi son derece değerli müzisyenler de geldi, onlarla tanıştık ve Necdet



ÂŞIK VEYSEL ŞATIROĞLU ÖZEL SAYIMIZ

1894 yılında Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Sivrialan köyünde doğan Âşık Veysel Şatıroğlu, 79 yaşında yine doğduğu köyde arkasında Türk Halk Şiiri tarihine geçen yüzlerce şiir ve anılar bırakarak göçtü.

Türk Halk Bilgisi Derneği olarak 13.5. 1952 de İstanbul'da ilk büyük "Âşık Veysel Jübilesi"ni düzenlemiştik. 1950 yılında da kendisinin en geniş hayat öyküsüne yine bu derginin 14 ve 15. sayılarında yer vermiştik.

Âşığı bütün cepheleriyle ve şiirleriyle tanıtmak için ilerideki sayılarımızdan birisini "Özel Âşık Veysel Sayısı" olarak hazırlamayı bir borç biliyoruz.

Nur içinde yatsın...

T.F.A.

Yaşar (tanbur)'la beraber "Türk Klâsik Musikisi'nden Seçmeler"i büyük bir zevkle dinledik. Klâsik Türk Müziği'ni daha çok takdir etmemize ve tanımamıza vesile oldular. Tanıştığımız müzisyenlerin hepsindeki derin hassasiyete, anlayışa ve Türk Musikisi'ne hayran kaldık".

★

Gönüllü müzik elçimiz Necdet Yaşar, 1930 yılında Gaziantep'te doğmuştur. Ortaokul ve lise öğrencisi iken bağlama çalmasını öğrenmiş musiki aşkı bu şekilde başlamıştır. İktisat Fakültesini bitirmiştir. Fakültede iken tanbur çalmaya başlamıştır. 1954 yılında İstanbul Radyosuna, 1958 yılında da İstanbul Belediye Konservatuarına sanatçı olarak girmiştir.

★

Gönül, bir folklorcu olarak, bir gün Türk Halk Musikisi ve Çalgılarının da böyle bir

X "The Book of Dede Korkut" (*)

Yazan : Dr. Saim SAKAOĞLU

Türk Kültürünün çeşitli sahaları için paha biçilmez bir kaynak olan, Oğuz Türkleri'nin destanı mahiyetteki hikâyelerini içine alan *Dede Korkut Kitabı*, nihayet, bütün dünya milletlerine hitap edebilecek bir güce sahip olmuştur. Bugüne kadar üçü ilmi olmak üzere pek çok kereler Türkçe olarak neşredilen *Dede Korkut Kitabı* daha sonraları bazı âlimler tarafından kendi dillerine de tercüme edilmişti. Bugün ise elimizde İngilizce bir *Dede Korkut Kitabı* vardır. Böylelikle bu dilin hitap edebildiği çok geniş sahalara kadar yayılma imkânına kavuşmuş oluyor, demektir.

Dede Korkut Kitabı'ndan ilk defa 1815'te Alman araştırmacısı H. F. V. Diez bahseder. Bizde ise bu eseri ilk defa 1916 yılında Kilisli Rifat (Bilge) arap harfleri ile ve "*Kitabı Dede Korkut Alâ Lisân-ı Ta'ife Oğuzân*" adıyla neşreder. Kilisli, bu çalışmasında Diez neşrinden istifade etmiştir. Türkçe'deki ilk değerli araştırma Orhan Şaik Gökyay'ın 1938'de neşrettiği *Dede Korkut*'tur. Bütün bu çalışmalar Dresden Kral Kütüphanesi'ndeki nüsha üzerinde yapılmıştır.

Nihayet İtalyan âlimi Ettore Rossi Vatikan nüshasını bulur ve *Il "Kitabı Dede Qorqut"* adıyla 1952'de neşreder. Bu neşrinde Rossi yeni nüshanın faksimilesi ile birlikte Dresden nüshasının İtalyanca tercümesini de verir. Böylece her iki nüsha ilk defa bir arada neşredilmiş olur.

Dede Korkut Kitabı üzerinde en geniş çalışmayı Muharrem Ergin yapar. Ergin her iki yazmanın nüsha farklarını göstererek 1958'de, ayrıca aynı esaslara sadık kalarak 1964'te bir defa daha neşreder. Bu arada *Dede Korkut Kitabı*'nın İtalyanca neşrinden başka iki dile daha tercümesi yapılır:

Joachim Hein'in Almanca'ya tercümesi 1958'de Zürih'te, Victor Zhirmunsky'nin

üniversite ve fakültede bütün özellik ve zenginliği ile ele alınmasını ve dünya çapında tanınmasını istemektedir. İnşallah böyle bir aydın öncüye bir gün kavuşmamız nasip olacaktır.

Rusça'ya tercümesi 1962'de neşredilir. Sonuncu tercümede Bartold'un çalışmalarından istifade edilmiştir.

O halde bugün *Dede Korkut Kitabı*'nın İtalyanca, Almanca ve Rusça tercümelerine bir yenisi daha ilâve edilmiş olmaktadır: İngilizce tercümesi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih—Coğrafya Fakültesi Orta Çağ Kürsüsü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Faruk Sümer ile aynı Fakültenin İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal'ın Amerikalı meslekdaşı olan, Texas Tech University öğretim üyelerinden Prof. Warren S. Walker'in birlikte hazırladıkları bu nefis baskılı eser her şeyiyle çok mükemmeldir. Engin tarih bilgisiyle Sümer, mükemmel İngilizcesiyle Uysal ve Türk kültürüne olan sonsuz sevgisiyle Walker bu güç işi en güzel şekilde başarmışlardır. Sekiz yıllık çalışmanın böyle bir meyve ile süslenmesi Türk kültürü için olduğu kadar sayın profesörler için de büyük bir gurur vesilesi olacaktır. Sayın Uysal ve sayın Walker'in daha evvel neşrettikleri müşterek bir çalışmaları olduğunu da burada hatırlatalım (1).

Giriş bölümünde (s. 1x—xxii) *Dede Korkut Kitabı* hakkında geniş bilgi verilmektedir. Burada bilhassa, olayların cereyan ettiği yer ve zaman, tarihî ve efsanevî şahıslar, yazar meselesi, şekil ve üslup, metin gibi mühim konular ayrı ayrı ele alınarak incelenmiştir. Prof. Sümer'in gayet iyi bildiği ve daha evvelce de muhtelif araştırmalar neşrettiği bir saha olması dolayısıyla, meseleler gayet açık olarak ortaya konulmaktadır. Yazımızın hacmini düşünerek bu konulara teker teker eğilemeyeceğiz.

Kısacası *Giriş* bölümü *Dede Korkut Kitabı*'nı öğrenmek isteyen herkese en özlü ve en değerli bilgileri toplu olarak veren bir incelemedir. Bu bölüm vesilesiyle, Türk'lük hakkında, onun çeşitli meselelerine eğilmek suretiyle çeşitli bilgiler de verilmektedir. Tarihimizi okumayan veya bu imkânı sahip olamayan bir Batı'lı, bu eser vesile-

siyle bazı bilgileri ister istemez öğrenmiş olacaktır.

Metinler *Dede Korkut Kitabı* başlığıyla verilmektedir (s. 1 — 175). Buraya on iki hikâye ile birlikte, kitabın başındaki, Besmele ile başlayan kısım *Prologue* — mukaddime — adıyla alınmıştır.

Manzum kısımlar her zaman aynı sayıda mısra ile tercüme edilmemiştir. Bir evvelki bölümde de belirtilen bu husus daha ziyade iki mısraın üç mısra olarak verilmesi şeklindedir. Bu durum tercümenin tabii bir icabıdır. Böylelikle metinlerdeki mânâ hiç bir kayba uğramadan verilmiştir.

İlk iki bölümde geçen açıklanmaya muhtaç kelime, terim, coğrafi adlar, tarihî ve efsanevî şahıslar hakkında *Notlar* (s. 177 — 205) bölümünde geniş bilgi verilmiştir. Bu açıklamalar için müracaat edinilen kaynaklar da lüzum hissedildikçe gösterilmiştir. Bu bölümde numaralar her hikâyede 1'den başlatılmaktadır. Bir yanılmayı önlemek için de hikâyelerin adları sayfa numarası hizasında zikredilmiştir.

Bibliyografya bölümünde, *Giriş* ve *Notlar* bölümlerinde, çeşitli vesilelerle müracaat edilen 110'a yakın kaynak verilmektedir. Burada gözden kaçan bir—iki hususa temas etmek istiyoruz.

a) Tanıkları ile Tarama Sözlüğü'nün yazar hanesi her nedense Ebu Muslim olarak verilmiş. Her halde bir yanlış dizgi sonucu böyle verilmiş olsa gerek. Bunun Ömer Asım Aksoy — Dehri Dilçin olarak düzeltilmesi gerekmektedir (s. 208).

b) Kashgarlı Mahmud denildiği halde Bayburtlu Osman denilmemiş, Bayburt Osman şekli tercih edilmiştir (s. xvi, 207).

c) Bazı yazar adları verilirken beraber-

lik temin edilememiştir.

Kashgarlı Mahmud (s. 210)

Rifat, Kilisli (s. 211)

ve

Ebul Gazi Bahadır Khan (s. 208)

Khan, Şeref (s. 210).

ç) Fuad Köprülü'nün eseri daima "İlk Mutasavvıflar" olarak verilmektedir (s. 179, 210). Halbuki "Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar" olması gerekirdi.

d) Rıdvan Nafiz'in soyadı Edgüer'dir; ilâve edilmemiştir. Bu son iki husus Ergin'de de aynen olduğu için mi değiştirilmedi, bilemiyoruz.

Kitaba ayrıca *Dede Korkut'un İki Dünya* — *Orta Doğu ve Merkezi Asya* adıyla bir de harita ilâve edilmiştir (s. viii—ix arası). Burada Maveraünnehr ile Doğu Anadolu, Kuzey İran, Ermenistan ve Gürcüstan bu iki dünya olarak işaretlenmiştir.

104. ve 105. sayfalar arasına ise, umumiyetle Kayseri bölgesinde çekilen birkaç fotoğraf konulmuştur. Bursa Kılıç—Kalkan Ekibi ile kâğıt kapakta da aynısı olan ve Dede Korkut'u Oğuz hükümdarı Kul Erki Han'ın sağında gösteren bir tablonun fotoğrafları da bu arada verilmiştir.

Güzel bir baskı, güzel bir cilt ve nefis bir eser ortaya konulmuştur. Sn. Sümer'i, sn. Uysal'ı ve Sn. Walker'i bu başarılarından ötürü tebrik ederiz.

(1) Faruk Sümer, Ahmet E. Uysal, Warren S. Walker *The Book of Dede Korkut* — A. Turkish Epic. Austin — London, 1972, University of Texas Press, xxiii — 212 s., 6 fotoğraf, 1 harita, 7.50 Dolar.

(2) İhsan Hınçer, *Tales Alive in Turkey* (tanıtma yazısı). Türk Folklor Araştırmaları, c. 11 (220), Kasım 1967, s. 4586—4587.

Yıllık aboneli : 25,

altı aylık aboneli : 15

liradır.

Yurt dışı senelik abone :

\$ 4, £ 1.5, DM 12

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basilmayan yazılar istenince geri gönderilir.

Dizgi ve baskı:

Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HINÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HINÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul, Tel: 22 49 74

TÜRK FOLKLOR/HALKBİLGİSİ DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Türk Çalgıları :

TANBUR

(Ö Z E T)

Yazan : Etem R. ÜNGÖR

ADI

Tanbur hakkında bugüne kadar yazılan yazılarda bu adı, çeşitli benzer veya benzer yabancılara yakıştırma gayretleri görülürse de bunlardan hiç biri kesin ve inandırıcı fikir vermemektedir. Bu adın anlamı ve kökü hakkında daha ciddi ve derin araştırmalar yapılması ilgililerin halledilmemiş bir vazifesi oluyor.

(Ayrıca, tezene ile çalınan Türk Halk Çalgıları'nın genel adına da Tanbura denilmektedir. Bu çalgıların başlıcaları divan sazı, çöğür, bağlama, bozuk, bulgarı, kopuz ve curadır. XX. yüzyılın ilk yarısında en tanınmış çalıcısı merhum Tanburacı Osman Pehlivan'dı. *Türk Folklor Araştırmaları'nın notu*).



Resim : 3

TARİHÇE

Kollu (Saplı) çalgıların yaylılara nazaran daha ziyade kullanılanı olan mızraplı çalgıların, yaradılıştan sonra ilk çalgılar olan ritim çalgılarından sonra ele alındıkları çok eski rölyeflerden anlaşılıyor. Bu kollu çalgılar çeşitli tekneler ve çeşitli kollar ile çeşitli milletlerin musikilerinde ve çeşitli adlarda görülmektedir.

Pek çok mızraplı çalgı (Ud, Kopuz, Gitar, Tar, Bağlama / Dutar, Sitar vs.) bugün bir çok milletlerde müştereken kullanılmakta ise de Tanbur, bizden başka hiç bir millette görülmemektedir. Hatta çalgılarımızın çoğu müşterek olan Araplarda dahi Tanbur kullanılmıyor. Ne tuhaftır ki bu güzelim çalgımız, dünya çalgı kitaplarında; başta, 750 çalgı tanıtan dünyanın en büyük çalgı kitabı Rusların "Atlas"ı olmak üzere bir çok çalgı kitabı (1) nda Tanburdan hiç bahsedilmeyişi insanı hayretler içinde bırakıyor. Sadece, Farmer ve Sachs gibi dünya çalgıları üzerine çalışan bazı müzikologlar kitap ve yazılarında Tanburumuz hakkında sathi bilgiler vermişlerdir.

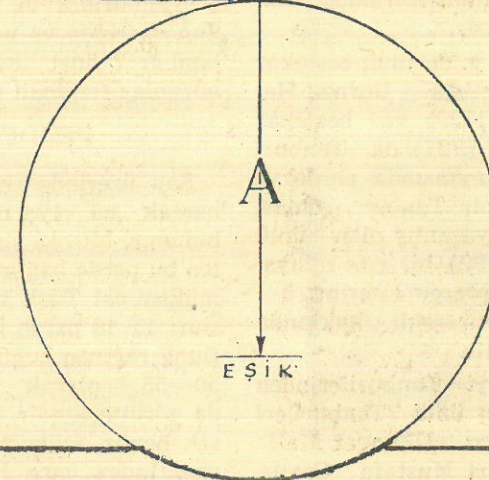
Bugün elimizdeki tarihi kayıtlara göre Tanbur'un mevcudiyeti ancak XV. yy. a kadar dayanmaktadır. Tanburun bu yüzyılda hem Türkistanda hem de Anadolu'da aşağı yukarı aynı zamanda görülmesi enteresandır. Türkistan hâkanlarından Hüseyin Baykara (1438—1506) nın ünlü fasıllarına katılan Tanburi Küçük Ali isimli bir çalgıcıya rastlanıyor. Beri yanda Anadolu'da, bestekâr Şehzade Sultan Korkut/Korkut Çelebi (1467 — 1573) un yetiştirmelerinden Manisalı Tanburi Sefiri, Nizâri, Zârî Süzenî devrin çok ünlü tanburileri olarak biliniyor. Daha sonra XVII. yy. da Evliya Çelebi (1611—1682) Seyahatnamesinde "Sâzendegân-ı Tanbûrcıyan" olarak 300 Tanburinin mevcudiyetini kaydediyor ve devrin ünlü Tanburileri olarak : Muzur Ahmed, Süleymaniye müezzini Şehlâ Hasan, Sıçan Halife Hızrî, Yusuf Çelebi, Hacı Kâsım Ağa ve oğlu Kasımağazade Küçük Müezzîni, Kara Yusuf, Şamlı Hasan Çelebi, Muslî Çelebi, Urum Angeli (beste-

104.00	106.00	Yegâh					
					Kaba nim hisar	98.72	100.60
					Kaba hisar	97.40	99.26
					Kaba dik hisar	93.70	95.50
92.44	94.22	Hüseyiniasiran					
87.75	89.43	Acemasiran			Dik acemasiran	86.57	88.23
					Irak	83.24	84.88
					Geveşt	82.17	83.74
					Dik geveşt	79.00	80.54
78.00	79.50	Rast					
					Nim zirgüle	74.00	75.45
					Zirgüle	73.04	74.44
					Dik zirgüle	70.20	71.60
69.33	70.66	Diigâh					
					Kürdi	65.81	67.06
					Dik kürdi	63.00	66.17
					Segâh	62.40	63.62
61.63	62.84	Pusulik					
58.50	59.62	Çargâh			Dik puselik	59.20	60.36
					Nim hicaz	55.50	56.59
					Hicaz	54.80	55.88
					Dik hicaz	52.65	53.65
52.00	53.00	Neva					
					Nim hisar	49.35	50.30
					Hisar	48.70	49.65
					Dik hisar	46.80	47.75
46.22	47.11	Hüseyini					
43.87	44.71	Acem			Dik acem	43.28	44.17
					Eviç	41.62	42.44
					Mahur	41.10	41.87
					Dik mahur	39.50	40.27
39.00	39.75	Gerdaniye					
					Nim Sehnaz	37.00	37.72
					Sehnaz	36.52	37.22
					Dik sehnaz	35.10	35.80
34.66	35.33	Muhayyer					
					Sünbüle	32.90	33.53
					Dik sünbüle	32.50	33.10
30.81	31.42	Tiz puselik			Tiz segâh	31.20	31.80
29.25	29.81	Tiz çargâh			Tiz dik puselik	29.60	30.18
					Tiz nim hicaz	27.75	28.29
					Tiz hicaz	27.40	27.94
26.00	26.50	Tiz neva			Tiz dik hicaz	26.32	26.82

A
MESAFESİ

104 santim olduğuna göre

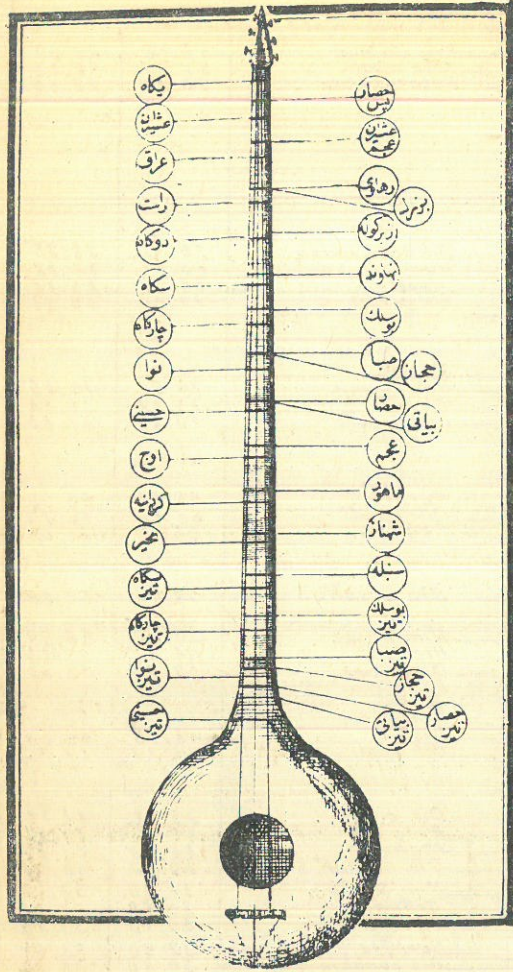
106 santim olduğuna göre

A
MESAFESİ

104 santim olduğuna göre

106 santim olduğuna göre

Resim : 1



Resim : 2

kâr), Ermeni Avih, Yahudi Karakaş, isimli Tanburileri kaydediyor.

Daha sonra XVIII. y. y. da ünlü bestekâr ve Tanburi Enfi Hasan Ağa / Burnaz Hasan Çelebi (1670? — 1729) ve bestekâr Kantemiroğlu (1673 — 1727) da Tanburi olup, Edvar'ının 131. sayfasında perde ve isimlerini ihtiva eden bir Tanbur şeması vardır. Aynı yüzyılda yaşamış olan ünlü ressam Levni (? — 1732) bir çok minyatüründe Tanbur'u resmederek (Resim: 3—4) 250 yıl önceki Tanbur şekli hakkında bize bir fikir vermektedir.

Daha sonra Lâle devri Tanburilerinden Sicim Dede'den itibaren ünlü Tanburileri şöylece sıralayabiliyoruz: Dilhayat Kalfa (1710 — 1780), Tanburi Mustafa Çavuş,

Tanburi İzak (1745 ? — 1814), Sultan III. Selim (1761—1808), Nûman Ağa (1776?—1834?), Zeki Mehmed Ağa (1776?—1834?) Tanburi Büyük Osman Bey (1810?—1870?) Tanburi K. Osman Bey (1830?—1900?) Oskiyam Şeyh Halim Ef. (1824—1897?) Tanburi Ali Ef. (1836 — 1902), Tanburi Cemil Bey (1871 — 1916), Dr. Suphi Ezgi (1869 — 1962), İzzettin Ökte (D. 1910), Necdet Yaşar (D. 1930)...

Bunlar arasında Cemil Bey'e kadar süren gelen yüzyılların ananevi Tanbur tavrını Cemil Bey değiştirerek yeni bir çığır açmıştır. Bugün klâsik Tanbur tavrının en değerli temsilcisi İzzettin Ökte ve Cemil Bey tavrının da Necdet Yaşar'dır.

YAPISI

Tanbur'u : a. Tekne, b. Sap, c. Teller olmak üzere üçe ayrabiliriz.

Tekne; şakuli kesilmiş yarım elma şeklinde ve takriben 30—40 cm. çapındadır. Tekne yapısı, Bağlama tipli çalgılar gibi oyma değildir. Bir kalıp üzerine ve yan yana yapıştırılmış 21—23 adet fleto (ağaç dilim) dan meydana gelir. Bu dilimler çeşitli ağaçlardan yapılır. En makbulü dikenli ardıçtır. Göğüs çam'dır. Göğsün üzerinde bulunan eşik de tercihan kırmızı ardıçtan yapılır.

Sap, için yine ardıç tercih edilir. Sap boyu genellikle 90, 84, 74 cm. olmak üzere üç boydadır. Sap boyuna göre tekne büyüklüğü de ufalır veya büyür. Uzun saplı Tanburlara "Meydan Tanburu" ve kısa saplı Tanburlara da "Kız Tanburu" denir. Sap üzerinde ve uç kısımda tellerin bağlandığı 7 adet akort burgusu vardır. Bu burgular tercihan cevizden yapılır.

PERDE BAĞLARI

Sap üzerinde ses yerlerini işaret için barsak tel veya naylondan perde bağları bulunur. Musiki sistemini tam olarak belirten bu perde bağları bugün 24 eşit olmayan mükemmel Türk ses sistemine göre (Resim: 1) 48 perde bağını ihtiva etmektedir. Buna rağmen bugünkü Tanburiler arasında 50—55 li olarak perde bağı kullananlar da görülmektedir. Biraz daha geriye gidersen henüz, mükemmel Türk ses sisteminin tesbitinden önce Haşim Bey Edvarı'nda

(Resim: 2) ki şekle göre 36 perde bağını ihtiva ettiği görülüyor. Daha gerilere gidilince de Kantemiroğlu Edvarı'nda daha başka miktar ve değişik perde isimlerine rastlanıyor.

AKORTU

Tanbur üzerinde üç çift ve bir de tek olmak üzere 7 tel bulunur. Bu tellerin alttan yukarı doğru akortu :

Yegâh (Re)

Dügâh (La)

Yegâh (Re)

Kaba Yegâh (Re)

dir. İlk Yegâh telleri "beyaz çelik" ve Dügâh telleri ile Kaba Yegâh teli "sarı pirinç"tir.

ÇALINIŞI

Tanbur, normal bir iskemleye oturulduğunda teknesi sağ ayak ve karın boşluğu arasına yerleştirilerek sağ el teknenin sağ üzerinden göğsün ortasına sarkıtılır. Bağ'dan yapılmış mızrap orta ve işaret parmakları arasına sıkıştırılarak baş ve işaret parmaklarınca tutularak eşğin biraz ilerisinden olmak üzere tellere vurulur. Sol el de sola uzanan sap üzerinde ileri — geri çalılır.

Tanbur, yine kucakta ve fakat sapı yukarı gelmek üzere dik tutulmak suretiyle yay ile de çalınmaktadır.

EDEBİYATTA TANBUR

Sanat musikimizin çok içli, hassas ve zarif sesli çalgısı olan Tanbur, pek çok ünlü ve değerli edibimizi şevke getirerek musiki edebiyatımıza pek güzel rübai ve gazeller kazandırmıştır. Bunların bir kısmı da bestelenmiştir.

Bazıları arasında; Şeyh Galip, Nâbi, Aynî, Sâmî ve Keçecizade İzzet Molla gibi imzalara rastlanmaktadır. Şeyh Galib'in Tanbur şiirini sunuyoruz:

TANBUR

Dolu nukuş-u hevâdır hâzâne-i tanbur
Dımağ-ı kâsesidir kârhane-i tanbur
Bulup kararını mutlak nevay-ı tevhidin
Yegâha vardı sürag-ı yegâne-i tanbur
Nukud-u naleyi haps-i nefesle cem etmiş
Acep habab-ı hevâdır hazane-i tanbur
Fürûg-u nağme-i mansuru mahitab eyler
Atarsa penbe-i râz-ı kemane-i tanbur
Tavaf edüp ser-i şanduka-i felâtunu
Hicaza vardı küleng-i terane-i tanbur
Değil mi rime-i zenbur tatlı nağmeleri

Sabih hane-i gendüye hane-i tanbur
Yoluyla keşfolunur perde-i makamâtı
Terane tekkesidir Âsitane-i tanbur
Kanatlanır heves-i sayde bâzı mûsıkar
Tezrev-i nağmeye cay olsa lâne-i tanbur
Bu mürg-u zâr-ı terennümde andelib gibi
Hezar kuş uçurur âşiyane-i tanbur
Nümune-i küre-i nâr-ı aşk kâsesidir
Zeban-ı tazene gûya zebane-i tanbur
Olur elinde anın tar-ımar-ı zülfü emel
İdince tazenesin yar şâne-i tanbur
Çatır patır iderek nevezbanı mızrapı
Uyuttu tıfl-ı figanı fesane-i tanbur
Düşürdü dâme o çineyle tuti-i nâzi
Tutup söze kasemdane dane-i tanbur
Riyazı hayteri sirab-ı feyzider Galib
Akınca su gibi mevc-i terane-i tanbur

(1) "Musical Instruments" Horniman Museum, London, 1970.

"Musical Instruments Through the Ages" Anthony Baines, England, 1969.

"Old Musical Instruments" René Clemencic, New York, 1968.

"Larousse—La Musique 1—2" Paris, 1965.
(Bu eserin C. I., S. 38 de bir Kamboç çalgı grubu fotoğrafında Tanbur'a benzer fakat daha büyük gövdeli bir çalgı dikkati çekiyor).



Resim : 4

İşin Kolayı

- VI -

Yazan : Hikmet DIZDAROĞLU

7. Mutluay, Farsçadan dilimize geçen ve halk ağzında "barhana"ya dönüşen "berhâne" (aslî "barhâne"dir) sözcüğünü "büyük ev" diye tanımlamış (s. 88). Yanlıştır. Bir kez, metinde bu anlama gelmemektedir. Öte yandan, "berhâne" sadece "büyük ev" demek değildir. Çeşitli sözlüklere bakınca, aşağıdaki tanımlarla karşılaşırız.

a. "Büyük ve gayrimuntazam konak ve daire" (71),

b. "Eski zamanda posta tatarlarının ve kervanların inip bindikleri mahalle itlak olunurdu. Muahharan işlek büyük konağa, geniş ve intizamsız binaya denildi." (72).

c. "Büyük ve gayrimuntazam, eski veya harap ev veya bina" (73).

ç. Büyük ve gayrimuntazam konak veya daire" (74).

d. "Büyük ve düzensiz konak" (75).

e. "Eski veya harap bulunan büyük ev" (76).

f. "1. Büyük, harapça ve kullanışsız konak" (77).

Görülüyor ki, "berhâne"nin tanımında ortak nokta "büyüklük"ün yanı sıra, "gayrimuntazam oluş, eskilik, haraplık"tır. Yeni bir konağa ya da büyük yapıya, yeniliğinden ve büyüklüğünden ötürü, hiç bir zaman "berhâne" denmez.

"Berhâne"ye doğru anlam verilmiş olsaydı bile, sonuç değişmeyecekti. Çünkü, yukarıda değindiğimiz gibi, metinde ne "büyük ev", ne de "eski ve harap konak" anlamındadır.

Sözcüğün geçtiği dördünlük şudur :

Sıra sıra koçyiğitler düzersin

Alayları bozuk bozuk bozarsın

Berhâneyi Çamlıbel'e çözersin

Burda sana barınacak yer gerek (s. 88)

Mutluay gibi düşünürsek, üçüncü dizenin anlamı: "Büyük evi Çamlıbel'e çözersin" olur. Bu, Türkçe olmayan, acaip bir yakıştırmadır.

Türkçede "barhana",

a. Göç eşyası" (78).

b. "Grup, takım, kabile, kalabalık, göç, küçük kervan, aile fertleri" (79).

c. "Yüklük. Yük sarılmış büyük denk." (80).

ç. "Yük kafilesi" (81),

d. "Ev eşyası, göç, kabile" (82) demektir.

Sözcüğe Türkçedeki doğru anlamı verilirse, bütün aykırılıklar ortadan kalkar, ve "büyük ev"i at, katır ya da deve sırtında ta Çamlıbel'e değin taşımak zorunluluğundan kurtuluruz!

8. Mutluay, sözcüğün, dizedeki anlamını dikkate almıyor; bir sözlüğü açıyor, oradaki karşılığı kitabına aktarıyor. Bu yüzden de yanlışından kurtulamıyor bir türlü.

Koroğlu'ndan alınan,

Koroğlu'm çıkalım dağlar salına
dizesindeki "sal" sözcüğü bu tür yanlışın kurbanı olmuş: "Sal"a "tabut" demiş (s. 92). Evet, "sal"ın bir anlamı da budur. Ama dizede bu anlamda mıdır? "Dağların tabutu" ne demektir? Bu husus hiç düşünülmemiş olsa gerek. Doğrusu, "dağ eteği, yamaç" (83), "meyilli yer, oldukça yüksek yer" (84), "dağlar üstündeki düzlük yer" (85)'dir.

9. Koroğlu'nun bir varsağısının son dizelerinde "arzmanım kalmadı" redifi yenilenir (Sözcüğün aslı "arzuman"dir, ölçü zorunluğu nedeniyle "arzman" yazılmıştır).

Mutluay, sözcüğün Farsçadan bozma olduğunu söyleyerek (ama aslını vermemiş, Farsçasını biz söyleyelim: *ârzûmend*), anlamının "istekli, hevesli" olduğunu bildirir (s. 101). Yanlıştır bu karşılık. Çünkü, Farsçadan bozma "arzuman", "istekli, hevesli" değil, "istek, arzu, iştihak" (86), "istek, şiddetli istek" (87) demektir. Bir başka deyimle, *sıfat değil, ad'dır*.

İsterseniz, şiirin ilk iki dizesini alalım ve "arzuman"ın anlamına bakalım.

Yürü bre kahpe felek

Sende arzumanım kalmadı

Görülüyor ki, "arzuman"ın "istekli, hevesli" olmakla hiç bir ilişkisi yoktur.

10. Arapça "meyyit" sözcüğünün bir anlamı da "ölmüş" demektir. Ancak, Kerem'in:

Kefenin biçilmiş, meyyitim hazır
dizesinde (s. 113), sözcüğü, Mutluay'ın

açıkladığı gibi, "ölmüş" diye düşünürsek, "ölmüşüm hazır" yapısında, Türkçe olmayan bir tüme ortaya çıkar. Oysa bu dizede "meyyit" sözcüğü "ceset cenaze" yerine kullanılmıştır (88).

11. Keremin,

Katı havada uçarsın

dizesindeki (s. 116) "katı" (yazar, sözcüğü *kati* biçiminde yazmıştır, doğrusu *katı*'dir) sözcüğüne verilen "şiddetli, sert" karşılıkları da yerinde değildir. "Katı havadan uçmak"la, ozan, "çok yüksekte uçmak"ı anlatmak istemiştir. "Katı" sözcüğü "çok, çok ziyade, pek, gayet" (89), "artık derecede" (90) anlamlarına da gelmektedir.

Sözcüğü "şiddetli, sert" anlamlarına alırsak, dizenin anlamı "Şiddetli havadan uçarsın" olur. Türkçede "Şiddetli havadan uçmak" diye bir deyim yoktur.

12. Aşık Şenlik'in koçaklamasının,

Benefserdir bilin Urus'un aslı

dizesindeki "benefser" sözcüğünü Mutluay dipnotunda şöyle açıklıyor: "(Burada) Serseri" (s. 304).

Şimdi biz de "burada" iki noktayı belirtmek zorundayız. Birincisi verilen karşılığın "uydurma" oluşudur. Doğrusunu aşağıda söyleyeceğiz. İkincisi, bir metinde geçen sözcük aslında başka anlamda olduğu halde metinde sözlük anlamının dışında kullanılmışsa, o zaman "burada" denir ve sözcüğün metindeki anlamı verilir. Dizedeki "benefser" sözcüğünde böyle bir anlam değişmesi söz konusu değildir.

Şimdi Mutluay'dan soralım: "Benefser" in "serseri" dışındaki anlamı nedir? Doğru yanıtlayacağımızı sanmıyoruz. Böyle olsaydı, gerekli açıklamayı yapardı zaten.

Asfer (*esfer* biçiminde de kullanılır), "sarı" demektir; "benî asfer" ise "sarı ırk"tır (91). "Benefser", "benî asfer"ın halk ağzında aldığı biçimdir. Araplar, Yunanlılara "Ben-ül-asfer" adını vermişlerdir. Taberi'ye göre, bununla, "kızıl saçlının oğlu" anlatılmak istenmiştir (92).

"Benî asfer" deyiimi Ruslar için de kullanılır (93). Türk ulusu, Rusları nasıl "Moskof" diye anarsa, Yukarı—Doğu İllerimiz halkı da Rusları sarı ırktan sayar. Bunda küçültücü ve horlayıcı bir anlam vardır. Nitekim M. Fahrettin Çelik (Kırzoğlu) bu sözcüğü açıklarken, "Benilesfer—Benefser,

Arapların eskiden Romalı ve Bizanslılara verdiği addı ki sonraları bütün azılı kâfirler bu adla anılmaya başladı. Şenlik ve daha birçok yerli âşıklar, kötüleme yerine Rusları böyle anmışlardır." demektedir (94). (Devam edecek)

(71) Şemsettin Sami, *Kamus-u Türki*, s. 288.

(72) Mehmet Salâhi, *Kamus-u Osmânî*, Kısım-ı Sâni, s. 125.

(73) M. Baha'ttin, *Yeni Türkçe Lûgat*, tarih. siz, s. 150.

(74) Ali Rıza Alp—Saadet Alp, *Büyük Osmanlı Lûgati*, Birinci Cilt, İstanbul, 1958, s. 114.

(75) Mustafa Nihat Özön, *Osmanlıca—Türkçe Sözlük*, s. 74.

(76) Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca—Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 110.

(77) *Türkçe Sözlük*, s. 82.

(78) *Tarama Sözlüğü*, c. I, Ankara, 1963, s. 401.

(79) *Derleme Sözlüğü*, c. II, Ankara, 1965, s. 530.

(80) Mustafa Nihat Özön, *Resimli — Büyük Türk Dili Sözlüğü*, İstanbul, 1971, s. 69.

(81) *Türkçe Sözlük*, s. 82.

(82) Cahit Öztelli, *Koroğlu ve Dadaloğlu*, İstanbul, 1953, s. 22.

(83) *Tarama Sözlüğü*, c. V, Ankara 1971, s. 3260.

(84) *Söz Derleme Dergisi*, c. III, İstanbul, 1947 s. 1182.

(85) Cahit Öztelli, a.y., s. 19.

(86) *Tarama Sözlüğü*, c. I, s. 242.

(87) *Derleme Sözlüğü*, c. I, Ankara, 1963, s. 338.

(88) Şemsettin Sami, *Kamus u Türki*, s. 1440.

(89) *Tarama Sözlüğü*, c. IV, Ankara, 1969, s. 2338.

(90) *Türkçe Sözlük*, s. 421.

(91) Şemsettin Sami, *Kamus-u Türki*, s. 122; Ali Seydi, *Resimli Kamus-u Osmanî*, Cild-i Evvel, Kısım-ı Evvel, s. 49; Hüseyin Remzi, *İlâveli Lûgat*, Dâr-üt-Tabâât-ül-Âmire, 1305, s. 46; Ali Nazima — Reşat, *Mükemmel Osmanlı Lûgati*, Dersaadet, 1319, s. 64; M. Baha'ttin, *Yeni Türkçe Lûgat*, s. 49; Mustafa Nihat Özön, *Osmanlıca — Türkçe Sözlük*, s. 36; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca—Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 54.

(92) *İslâm Ansiklopedisi*, c. 1, s. 664—665 ("Esfer" maddesi).

(93) *İslâm Ansiklopedisi*, aynı madde.

(94) M. Fahrettin Çelik, "Çıldır Aşık Şenlik — II", *Tarıdağ* dergisi, sayı: 11, 17 Temmuz 1942, s. 15, not: 12.

Fikret Memişoğlu (1917 - 1968)

Yazan : Ali Rıza ÖNDER

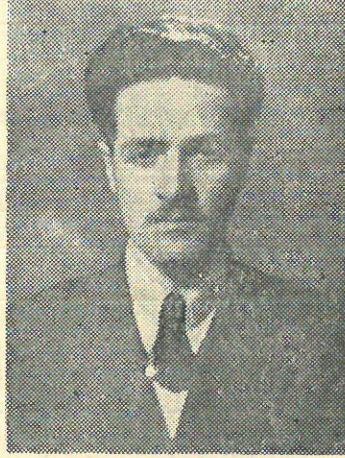
Fikret Memişoğlu, 1917 yılında Elazığ'ın Kesrik Köyünde doğmuştur. Babası Osman anası Münire'dir. İlk ve orta öğrenimini Elazığ'da yaptıktan sonra 1939 yılında Ankara Hukuk Fakültesinden diploma almıştır. Yedek subay olarak askerlik hizmetini de tamamlamış ve 30 Kasım 1941'de Bozcaada C. Savcılığı göreviyle devlet hizmetine girmiştir. Dört yıllık savcılıktan sonra bu yerde bir yıla yakın yargıçlık yapmış, oradan da Pertek Yargıçlığına atanmıştır (1945). İki yılı aşkın bir süre bu görevde bulunmuş, İğdir Yargıçlığına atanması üzerine 1948 yılı başlarında devlet hizmetinden çekilerek Elazığ'da serbest avukatlığa başlamıştır. 25 Şubat 1948'de girdiği avukatlık görevi yaşamı boyunca sürmüştür.

Serbest meslek döneminde bir yandan Millet Partisi saflarında politika ile uğraşmış, öte yandan kendisini kültür işlerine vererek topluma yararlı olmak ülküsüyle yoğun çabalar harcamıştır. Son yıllarda Devlet Su İşleri Avukatı iken 22 Temmuz 1968 günü genç denecek bir yaşta hayata gözlerini yummuştur.

Memişoğlu, 1 Temmuz 1958'de Ziver Öge, Necati Özkaya, Cenani Dökmeci ve Refik Özdemir ile birlikte "Harput—Elazığ Halk Türküleri ve Halk Oyunları Derneği" adıyla bir dernek kurmuş ve başkanlığını yapmıştır. Bu derneğin geliştirdiği ve yetiştirdiği halk oyunları ekibi, Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'nün yurt dışına gönderdiği takımlar arasında 1960 yılında İngiltere'ye gitmiş ve LİNCOLN'deki halk oyunları yarışmasında, özellikle bıçak oyunlarındaki başarıları sonunda üçüncülüğü kazanmıştır. Bu ekip dönüşünde Fransa'nın NİCE kentinde de seyircilerin büyük ilgisini ve sevgisini toplamıştır. (İshak Sunguroğlu: Harput Yollarında, C. III, sf. 327—328). F. Memişoğlu, Elazığ halk oyunlarını en güzel oynayanlardan birisi idi.

Memişoğlu'nun halkbilim konusundaki çalışmaları sadece dernek kurma ve uygulama gibi davranışlarla kalmamıştır. Halk oyunları, halk türküleri, çalgılar, ge-

lenek ve görenekler, deyimler, atasözleri, halk inançları gibi konularda geniş bilgisi olan kültürlü bir sanat adamı idi. Bu alanlarda yayımlayabildikleri konular, yazmadıkları yanında çok küçük bir oylumdadır.



Fikret Memişoğlu

Halkbilim ile ilgili yayınlarını aşağıda özetliyoruz:

İhsan Hınçer'in Türk Folklor Araştırmaları dergisinde yer alan yazıları :

1. Ciltte: Elazığ Müzik ve Edebiyatı (Sf. 100, 122). Kâtip Türküsü (Sf. 187, 207).
2. Ciltte: Harput'un Kına Geceleri (Sf. 500, 603). Manici Dilşat Hanım (Sf. 758).
3. Ciltte: Halk Oyunları Gösterilerinde Bir Eksiklik (Sf. 1059).
4. Ciltte: Harput'ta Oğlan Evinde Erkekler İçin Kına Gecesi (Sf. 1235).
5. Ciltte: Brüksel Sergisi ve Çayda Çıra Üzerine (Sf. 1867).
6. Ciltte: Elazığ Kılıç Kalkan Oyunu (Sf. 2109).

Memişoğlu'nun Elazığ'da yönettiği ve İstanbul'da Ankara Basımevinde bastırıldığı YENİ FIRAT dergisi de bu alanda değerli yazıları kapsamaktadır. Daha 1920'de eski harflerle Elazığ'da yayımlandığını bildiğimiz FIRAT dergisinin adını yenileştirerek diriltmek isteyen YENİ FIRAT'ın ilk sayısı 25.6.1962'de çıkmıştır. Kapağında, aylık fikir ve sanat dergisi olduğu belirtil-

miştir. Sahibi Fikret Memişoğlu, sorumlu müdürü Cenani Dökmeci'dir. Sonraki sayılarda Cenani adı yerine Ömer Kayaoğlu gibi değişik adlar da girmiştir. Yönetim yeri Elazığ Kültür Derneği Şubesi'dir.

Fikret Memişoğlu'nun bu dergideki (YENİ FIRAT'taki) yazıları :

- Yolcu (şiir) — Sayı : 1
Harput'ta Bir Dalyan Boylu Çeribaşızade Ali Bey — Sayı : 2.
Mustafa Asım Efendi — Sayı: 3.
Malûm Asker (şiir) — Sayı: 3.
Türk Folklor Haritası — Sayı: 4, 5, 6.
Halk Musikisi Usulleri — Sayı: 6.
Nüzhet Dede — Sayı: 7, 8.
Ali Şefik Efendi — Sayı: 9, 10.
Yakup Şevki Paşa — Sayı: 11.
Rifat Dede — Sayı: 11.
Rahmi Hoca — Sayı: 12, 13.
Çemişkezek — Sayı: 14.
Munzur — Harput ve Gölcük — Sayı: 15.
İlericiler — Gericiler — Sayı: 17.
Mevlâna Törenleri — Sayı: 19.
İngiliz Veznedar ve Yakılan Para — Sayı: 21.
Elazığ'da Basın Hayatı — Sayı: 22.
Harput'un Meşhur İlim Adamları — Sayı: 23, 24.
Saçlı Hoca — Sayı: 23, 24.
Ali Şefik Hoca ve Öğretmenlik — Sayı: 26.
Feth-i Mübin (Destan) — Sayı: 27.
Keban — Sayı: 28.
Evliya Çelebi Aramızda (Şarkıyla Halk Ozanı Talibi Coşkun — Hacı Bektaş — Üzerine) — Sayı: 29.
Şiir Hakkında Düşünceler — Sayı: 30.
Göç Destanı: Çayda Çıra — Sayı: 30, 31, 32.
Nazım Hikmet — Sayı: 31.
Hikmetoviç Verzanski — Sayı: 34.
Nazım Hikmet — Rıza Tefvik — Mehmet Akif — Sayı: 35.
Sanatın Kaçışı — Sayı: 36.
YENİ FIRAT'ın haziran 1965 günlemleri 25. sayısı İstanbul'un alınışı dolayısıyla özel sayı olarak düzenlenmiştir. İçindeki yazılar şunlardır: Fetih Günü, Harput — Elazığ Rehberi, Harput Adı, Harput — Elazığ Folkloru.
Milli Kütüphane'de inceleyebildiğim YENİ FIRAT, Eylül 1967 günlemleri 36. sayısının yayınına son vermiştir.

Memişoğlu'nun halkbilim alanındaki çalışmaları, bu iki dergi sınırını aşmış ve 1966'da İstanbul'da bastırıldığı "HARPUR AHENGI" adlı 190 sayfalık kitabıyla daha da gelişmiş ve genişlemiştir. Bu kitapta, oyun deyişleri (güfteleri), Ünlü okuyucular, ve çalgıcılar, Türküler kervanı gibi başlıklar altında verilen bilgilerden sonra müzikle ilgili geniş metinler derlenmiş ve çeşitli makamlar için örnekler gösterilmiştir. Her biri bir bölüm başlığı olan makamlar şunlardır: Beşiri makamı, İbrahimiye makamı, Uşşak makamı, Hüseyini makamı, Kürdi makamı, Beyati makamı, Şirvan makamı, Divan makamı, Elezber makamı, Tecnis makamı, Nevruz makamı, Versak makamı, Saba makamı.

Kitabın bitiminde kapak iç yüzüne yazılan şu hoyratı birlikte okuyalım:

*Dünyasına, dünyasına
Aldırma dünyasına,
Dünya benim diyenin
Dün gittik, dün, yasma.*

Harput — Elazığ halkbilimine eğilen bu konuda çalışan ve eser veren çok yaşlı bir ülküdeşimiz de İshak Sunguroğludur. Bu emektar araştırmacının "HARPUR YOLLARINDA" adındaki dört ciltlik eserinin üçüncü cildi baştan aşağı Harput folkloruna ayrılmıştır. Bu cildin ilk sayfasında, "Fikret Memişoğlu'nun Aksisada'sından parçalar" olduğu açıklanarak şu güzel dizelere yer verilmiştir:

*Pürnur olup tutuştum, yandım ocağ içinde,
Bir kıvrılan tel oldum, her şeb gırağ içinde,
"Şirvan"la sine coştı, dağ taş yanıp tutuştı,
Can tenden ayrı düştü, ten dağ dağ dağ içinde,
"Hoyrat, Maya, Elezber" sızlattı kalbi yer yer,
Bir "Versah" ettim ezber, en içli çağ içinde,
"Divan"da neşve buldum, "Nevruz" okundu,
"Tecnis"le candan oldum, devr-i ferağ içinde,
Sâki, piyale dolsun, son söz "Muhallif" olsun,
"Hayri"yi an da mey sun, bir sen bucağ içinde,
Nağmeyle Hafız Osman, bu derde oldu derman,
Hâlâ o nağme tannan, hâlâ dimağ içinde.*

Kendisi yargıç, ben savcı olarak iki buçuk yıl kadar Tunceli'nin Pertek ilçesinde birlikte çalıştık. Acı tatlı günlerimiz geçti. Hakkında edindiğim kanı şudur: Memişoğlu, meslek çalışmalarında bulamadığı iç huzurunu, yaratılışına en uygun olan kültür çalışmaları alanında bulmuştur.

Yunus Emre'nin Sarıçiçek'le Muhabbeti

Yazan : Özcan SEYHAN

Anadolumuzda Yunus Emre için yaratılmış yaygın bir ilâhi vardır: SARIÇİÇEK... Bu ilâhide Yunus'un tüm sofist felsefesi halk deyişiyile yorumlanmaktadır.

Bu gün için ilâhinin ozanı ve bestecisi kesinlikle bilinmemektedir. Müziğinin bir Osmanlı bestecisine ait olduğu akla pek yakındır. Ozanın ise Pir Sultan Abdal olduğu söylenmektedir.

Görüyoruz ki, birçok kentlerimizde varyantlar halinde söylenen bu ilâhi, halk ruhunda adetâ efsaneleşmiş ve anonim bir kültür değerimiz olmuştur.

İlâhi, orijinalitesinden çok şeyler yitirmiştir; aslına en yakın biçiminin bile nerede olduğu bilinmiyor. Fakat geçerli olan şudur ki, halk ona ruhundan ve zevkenden katkıda bulunmuştur. İşte biz ona bu nedenle folklorik açıdan bakıyor ve benimsiyoruz. Kendimizi, kendi öz kültürümüzde bulmanın verdiği mutluluk açısından hareket ederek bu ilâhiyi müzikli tablo olarak sahneye koyduk. Geniş ilgi gördük.

Bundan cesaret alarak, başka yerlerdeki yurtaşlarımıza da aynı heyecanı tattırarak kurumlara yararlı olmak amacıyla bu tabloyu aşağıda veriyoruz.

Tablo, koro eşliğinde iki solistle canlandırılmıştır. Sahnenin arka ve yanları konuya uygun şekilde dekore edilmiştir. Koronun önünde bir ney ve bir kudüm çalan iki kişi oturmaktadır. Perde ağır ağır açılırken ney "Segâh" makamından bir taksim çalmaktadır. İlk solist (Kız) SARIÇİÇEK sarı bir entari giymiştir, kolları yaprak halindedir, başına beyaz bir taç giydirilmiş, en önde yere diz çökmüş durumdadır. Perde iyice açılınca sahneye birden projektörle ışık verilir. Sarıçiçek, ağır ağır doğrulmakta ve koro kapalı ağızla ilâhiyi söylemektedir. Tam o sırada derviş kılığında, elinde sopası ile ağır ağır Yunus Emre sahneye girer. Sarıçiçek'in karşısına geçer ve dikkatle ona bakar:

"Ey kırların süsü Sarıçiçek, sen ne güzelsin böyle. Beni ta yürekten etkiledin, ilham verdin bana. Hayret, günlerdir böyle güzelliğinle durmuşsun da seni kimseler koparmamış ha!..."

Sarıçiçek:

"İyi bildin ey Türkmen emmi, hele hoş geldin, gel otur şöyle de konuşalım. Sen de bana çok yakın geldin, ne derdin varsa anlat e mi."



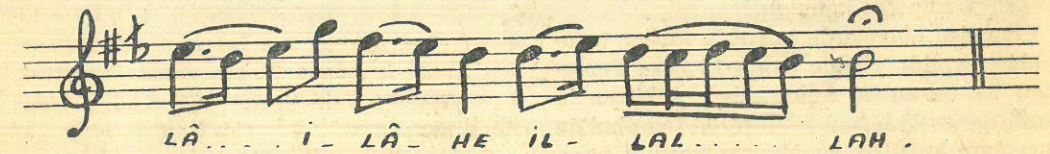
Sarıçiçek Muhabbeti tablosu : Silifke Lisesi Korosu, temsili Sarıçiçek ve Yunus Emre

Yunus Emre:

"— Peki Sarıçiçek, peki", der ve (önce-

den hazırlanmış tümsek yere oturur) ilâhiye başlar:

1) YUNUS EMRE : (SOLO)



Yunus Emre (solo):

1) Sordum Sarıçiçeğe

Benzin neden sarıdır?

Koro :

Çiçek ey der: Ya devriş baba

Sarıçiçek (solo):

Allahın korkusudur.

Koro :

Hak lâ ilâhe illallah "ALLAH!"

Lâ ilâhe illallah...

2) : Boynun neden eğridir ?

..... : Özüm hakka doğrudur.

3) : Evlât kardaş var mıdır?

..... : Evlat kardaş yapraktr.

4) : Annen baban var mıdır?

..... : Annem babam topraktır.

5) : Sen kimin ümmetisin?

..... : Muhammet ümmetiyim.

6) : Sen beni bilir misin?

..... : Sen Yunus değil misin?

Böylece ilâhinin tümü (koro ve solo olarak) icra edildikten sonra, tekrar ney ve kudüm eşliğinde koro kapalı ağızla ilâhiyi

Aynı Olayları :

III. Liselerarası Halk Oyunları Yarışması

Yazan : Çora HİNÇER

3 yıldan buyana Milliyet Gazetesi tarafından düzenlenen "Türkiye Liseler ve Dengi Okullararası Halk Oyunları Yarışması" na bu yıl 124 okul katıldı. 9 bölgede yapılan elemelere sırasıyla:

- 1 — İzmir'de 17 Mart 1973 günü İzmir Bölgesi'nden 11,
- 2 — Afyon'da 19 Mart 1973 günü Afyon Bölgesi'nden 4,
- 3 — Adana'da 23—24 Mart 1973 günü Adana Bölgesinden 9,
- 4 — Gaziantep'te 25 Mart 1973 de Gaziantep Bölgesi'nden 4,
- 5 — Diyarbakır'da 27 Mart 1973 de Diyarbakır Bölgesi'nden, 14,
- 6 — Malatya'da 29 Mart 1973 günü Malatya Bölgesi'nden 9,
- 7 — Ankara'da 1 Nisan 1973 de Ankara Bölgesi'nden 23,
- 8 — Bursa'da 11 Nisan 1973 günü Bursa Bölgesi'nden 9 ve,
- 9 — İstanbul'da 14 — 15 — 16 Nisan 1973 de İstanbul ve Trakya Bölgesi'nden 41 lise ve dengi okul katıldı.

Ankara, İzmir ve İstanbul yarışmalarına katılan okullar bölgeleri dışındaki Türk Halk Oyunlarını da oynamakta serbest bırakıldı. Bunun dışında diğer bölge yarışmalarında bölgelerine ait oyunları oynamaları zorunluğu konuldu.

Elemeler bölgelerde kurulan jüriler tarafından yapıldı. Finale kalan 12 Lise Topluğu 21 Nisan'da Ankara'da, 22 Nisan'da İzmir'de ve 23 Nisan 1973 te de İstanbul'da ayrı ayrı kurulan üç jüri'nin verdiği puan ortalamasıyla değerlendirildi.

Ankara Jürisi : Cemil Demirsipahi, Metin And, Şerif Baykurt, Ertuğrul At-

söyler ve perde ağır ağır kapanarak tablo sona erer.

Not : Silifke Lisesinin 11 Nisan 1973 tarihinde verdiği konserde bu tablonun sahneye konuşunda dekor ve kostüm işlerini titizlikle hazırlayan değerli meslekdaşım sanatçı resim öğretmeni Cem Cuma Ocaklı'ya ve ilgilerini esirgemeyen sayın Lise müdürüm Mustafa Kartal'a teşekkürü bir borç bilirim.

let, Fatin Eren.

İzmir Jürisi : Hamit Çine, İsmail Özyoyacı, Zeynep Aslan, Mustafa Hoşsu, Mazlum Nusret Kılıçkırın.

İstanbul Jürisi : İhsan Hınçer, Sadi Yaver Ataman, Özden Kuran, Sabiha Tansuğ, Ömer Salor, İhsan Paftalı, Fikret Değerli, Nejat Birdoğan.

Ayrıca her üç şehirde Milliyet Gazetesi adına aynı gazetenin Dış Münasebetler Müdürü Necdet Günkut ta jüride görev aldı.

Bölgelerde yapılan yarışmalarda puan durumlarına göre okullar şu sıraları işgal ettiler. Siyah puntu ile yazılanlar finale kalan okullardır:

İZMİR BÖLGESİ :

1. Özel Türk Koleji, 2. Bergama Lisesi, 3. İzmir Ticaret Lisesi, 4. Manisa Sanat Enstitüsü, 5. Özel Erdem Koleji, 6. Özel Fatih Koleji, 7. Suphi Koyuncuoğlu Lisesi, 8. Ortaklar İlköğretmen Okulu, 9. Soma Linyit Lisesi, 10. Özel Türk Ticaret Koleji, 11. Sultanhisar Lisesi.

AFYON BÖLGESİ :

1. Isparta Gönen İlköğretmen Ok. . 2. Konya Karatay Lisesi, 3. Isparta Ticaret Lisesi, 4. Afyon Ali Çetinkaya Kız Enst.

ADANA BÖLGESİ :

1. Muğ Lisesi, 2. Adana Kız İlköğretmen Okulu, 3. Adana Özel Ata Koleji, 4. Silifke Lisesi, 5. Özel Seyhan Işık Lisesi, 6. Adana Sanat Enstitüsü, 7. Adana Motor Sanat Enstitüsü, 8. Abdülkadir Paksoy Kız Lisesi, 9. Adana Karşıyaka Lisesi.

GAZİANTEP BÖLGESİ :

1. Gaziantep Lisesi (Finale kaldığı halde aynı günlerde Ürdün'de yapılacak olan Şenliğe çağrıldığı için katılamadı), 2. Rüştü Uzel Sanat Enstitüsü, 3. Atatürk Lisesi, 4. Sağlık Koleji.

DIYARBAKIR BÖLGESİ :

1. Bitlis Lisesi (Lise dışı bir eleman oynattığından finalden çekilmiştir), 2. Diyarbakır Sanat Enstitüsü, 3. Urfa Kız İlköğretmen Okulu, 4. Van Atatürk Lisesi, 5. Diyarbakır Ticaret Lisesi, 6. Siverek Lisesi, 7. Urfa Lisesi, 8. Diyarbakır Lisesi, 9. Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesi, 10. Diyarbakır Erkek Öğretmen Ok. 11. Ahlat Lisesi, 12. Kâhta Lisesi, 13. Batman Lisesi, 14. Siirt Kız İlköğretmen Ok..



867 puanla Türkiye Liselerarası birincisi olan İzmir Özel Türk Koleji Zeybek Topluluğu

MALATYA BÖLGESİ :

1. Malatya Özalper Sanat Enstitüsü. 2. Erzurum Lisesi, 3. Elâzığ Lisesi, 4. Elâzığ Ticaret Lisesi, 5. Ziraat Meslek Okulu, 6. Arapkir Lisesi, 7. Malatya Turan Emeksiz Lisesi, 8. Elbistan Mükrem-Hin Halil Lisesi, 9. Akçadağ İlköğretmen Okulu.

ANKARA BÖLGESİ :

1. Akçaabat Lisesi, 2. Tokat Gaziosmanpaşa Lisesi, 3. Ankara Otelcilik Okulu, 4. Trabzon İlköğretmen Okulu, 5. Yozgat Kız Sanat Enstitüsü, 6. Çorum Sanat Enstitüsü, 7. Vezirköprü Lisesi, 8. Çankaya Lisesi, 9. Ankara Pratik Sanat Okulu, 10. Çorum Ticaret Lisesi, 11. Ankara Cumhuriyet Lisesi, 12. Ankara Kız Lisesi, 13. Özel Yükseliş Koleji, 14. Ankara Ticaret Li-

- sesi, 15. Fen Lisesi, 16. Demetevler Lisesi, 17. Ankara Özel Yenisehir Koleji, 18. Yıldırım Beyazıt Sanat Enstitüsü, 19. Eskişehir Koleji, 20. Başkent Lisesi, 21. Yapı Sanat Enstitüsü, 22. Sincan Lisesi, 23. Keçiören Çevre Sağlık Koleji.

BURSA BÖLGESİ :

1. Balıkesir Necati İlköğretmen Ok.. 2. Bursa Ö. İhsan Çizakça Koleji, 3. Düzce Lisesi, 4. Balıkesir Lisesi, 5. Gebze Lisesi, 6. İzmir Lisesi, 7. Bolu Ticaret Lisesi, 8. Gemlik Kız Enstitüsü, 9. Gemlik Lisesi.

İSTANBUL BÖLGESİ :

1. Darüşşafaka Lisesi, 2. Edirne Kız İlköğretmen Okulu, 3. İstanbul Motor Teknik Okulu, 4. Sultanahmet Sanat Enstitüsü, 5. Kızılay Özel

Hemsirelik Koleji, 6. Edirne Lisesi, 7. Vefa Poyraz Lisesi, 8. Bakırköy Lisesi, 9. Kabatas Erkek Lisesi, 10. İstanbul Erkek Lisesi, 11. Yeni Levent Lisesi, 12. Davutpaşa Lisesi, 13. İstanbul Kız Lisesi, 14. Edirne Ticaret Lisesi, 15. Üsküdar Amerikan Kız Lisesi, 16. Keşan Lisesi, 17. Kadıköy Maarif Koleji, 18. Beyoğlu Ticaret Lisesi, 19. Şehremini Lisesi, 20. Kırklar-eli Ticaret Lisesi, 21. Mecidiyeköy Lisesi, 22. Özel Bilir Koleji, 23. Haydarpaşa Lisesi, 24. Üsküdar Türk Kız Koleji, 25. Kartal Lisesi, 26. Avusturya Kız Lisesi, 27. Çağaloğlu Kız Enstitüsü, 28. Tekirdağ Namık Kemal Lisesi, 29. Kuştepe Lisesi, 30. Özel Çavuşoğlu Koleji, 31. İstanbul Matbaa Sanat Enstitüsü, 32. Özel Marmara Koleji, 33. Plevne Lisesi, 34. Çemberlitaş Kız Lisesi, 35. Özel Şişli Koleji, 36. Umraniye Lisesi, 37. Mehmet Beyazıt Lisesi, 38. Haydarpaşa Sanat Enstitüsü, 39. Üsküdar Lisesi, 40. Sağmalcılar Lisesi, 41. Fatih Ticaret Lisesi.

21, 22 ve 23 Nisan günlerinde Ankara, İzmir ve İstanbul'da yapılan final'den sonra birinciliği İzmir Özel Türk Koleji, ikinciliği Edirne Kız İlköğretmen Okulu, üçüncülüğü de Darüşşafaka Lisesi kazanmıştır. Okulların puanlarına göre aldıkları dereceler şu şekildedir :

1. İzmir Özel Türk Koleji (Acıpayam, Muğla ve Serenler Zeybek oyunları ile) 867 puan.
2. Edirne Kız İlköğretmen Okulu (Gel Seyrek, İstafalka, Selânik, Zigoş oyunları ile) 844 puan.
3. Darüşşafaka Lisesi (Birinci Bar, Aşırma, Nare adlı Erzurum Barları ile) 836 puan.
4. Urfa Kız İlköğretmen Okulu 830 puan.
5. Isparta Gönen İlköğretmen Okulu 826 puan
6. Akçaabat Lisesi 825 puan
7. Diyarbakır Sanat Enstitüsü 815 puan
8. Balıkesir Necati Kız İlköğretmen Okulu 811 puan
9. Malatya Şehit Kemal Özalper Sanat Enstitüsü 775 puan
- 10 — Tokat Gaziosmanpaşa Lisesi 769 puan
11. Mut Lisesi 767 puan.
12. Bergama Lisesi 765 puan

Halk Oyunları dalında 3 şehirde ayrı jürilerin 300'er üzerinden verdikleri oyun puanlarında 900 tam puan üzerinden yarışan okullar yukarıdaki sonuçları almışlardır.

Özel kıyafet ödülünü ise 3 şehirde 100 puan üzerinden toplam 300 puan için yarışan okullardan, Balıkesir Necati Kız İlköğretmen Okulu 293 puanla kazanmıştır.

Bu okul oyunlarda dereceye giremediğinden giyim — kuşam ödülünü almamıştır. Şayet daha sonra da almazsa, bu ödülün kıyafet sırasında ikinciliği alan Mut Lisesi'ne verilmesi kararlaştırılmıştır.

Başarılı bir organizasyonla en isabetli ve teşvik edici bir neticeye ulaşan Yarışmayı düzenleyen Milliyet Gazetesi ve ilgililerini kutlarız.



844 puanla Edirne Bölgesi Karşılama Oyunları 2. olan Edirne Kız İlköğretmen Okulu Topluluğu

Bektâşilikte Kadın

(EVLENMEK — EVLİLİK — MÜCERRETLİK)

— III —

Yazan : Doç. Dr. Bedri NOYAN

Küpün dibinde azıcık yağ var iken, eve dönüşünde ağzına kadar dolmuş olduğunu görünce Hz. Pirin kerâmet sahibi olduğuna karar vererek olayı kocasına söyler. Kendisini köyde ararlar, mescidde bulurlar. Evlerine davet ederler. Ona bağlanırlar. O zamana kadar çocukları olmamış. Hayır du'asını alırlar, çocukları olur.

Bu Lejand'da da Kadın'ın önemli yeri vardır. Hacı Bektâş Velî Hazretleri sonradan, bu Kadıncık Ana'yı, kendisine kız edinmiş, o da ölünceye kadar Hz. Pire sadakatle hizmet etmiş, ricâl mertebesinde bir "Bacı" dır.

İlk devirlerde, bazı mistik yollarda, Kadınların Şeyh bile olduklarını görüyoruz. Hatta bu, Mevlevîlerde bile var. XVI. Yüzyıl Mevlevî Kalendarilerinden Divâne Mehmed Çelebî Efendi (Divânî, Semâ'î) nin kızı Güneş Hâtûn, Mehmed Çelebî'nin yerine Şeyh olmuş, Mevlevî şairler, bu hâtuna medhiyyeler yazmışlar; O, tarikat erkânını, vefât edinceye kadar icra etmiştir. Bektâşilikte de Kadıncık Ana denen ve Bektâş Çelebilerininin cedde'si olan Hâtun Ana'nın büyük bir mevkii vardır (P. Nâili Boratav — A. Gölpınarlı, Pr Sultan Abdal, s: 172).

Yediyüz yılı aşkın bir zamandan beri açtığı kutsal "Meydân"a kadın'ı da erkeklerle eşit şekilde, resmen alan Bektâşilik, insanlık amacına ulaşma yolunu en insanî şekilde göstermiştir. O "Meydân" ki insan topluluğunun, eski deyimle "Cem'iyet-i beşeriyye"nin sembolüdür.

Türk toplumunda kadının kutsal ve el uzatılmaz bir mevkii vardır. Eski Türk aile kurallarını incelemek bunu açıkça gösterir. Hz. Pir Hacı Bektâş Velî'nin "Bâciyân"ı da erkâna alması rastgele bir hareket değildir. Türk töresinin ve Türk rûhunun, Türk ulusal bilincinin temelini esaslı surette incelemiş ve kavramış olması sonucudur.

Evlenme, Evlilik :

Yukarıda da gördük ki Bektâşilik, Aileye çok önem vermiş bir kuruluştur. Eski Türklerde de böyle idi. Kadın, Er'inin yanında, saygı ve eşit muamele görürdü. Ale-

vilerde de aile müessesesi aynı şekildedir. Kötü, bilgisiz mürsidler elinde kalmış mahdûd sayıda Alevî köylerinde, yolu kaybetmiş çevrelerde görülen lâubâlilikler çok ayrıksı (istisnâî) dir.

Bektâşi ve Bektâşi — Alevî kadını, dünyanın en temiz, en iffetli ve nâmuslu, kocasına sâdik, büyüğüne saygılı, küçüğüne şefkatlidir. Çevresinden de saygı görür. Ricâl katında Bacılar'dır. Türk köylerinde çarşafa "Arab car'ı", başörtüsüne de "Acem şalı" derler. Bu, Türk köylerine örtünmenin çok sonradan girdiğini gösterir. Zâten bugün bile softaca örtünen kadın, daha çokluk, kasabalarda ve şehirlerde dir. Köylü kadın çarşaf giymez, peçe örtünmezdi, yine de öyledir.

Bektâşilerde kadın boşamak hemen hemen hiç görülmez. Bir erkeğin karısını boşaması için kesin olarak mürsidinden izin alması gerektir. Ancak iki durumda buna izin verilir: 1) Boşanmayı kadın, ısrar ile isterse, 2) Kadının bir ahlâksızlığı kesin olarak görülmüşse.

Bundan gayri hiçbir nedenle evliliği bozmak yeterli olamaz. Bektâşi kadın, kocasından ayrılmayı istemez, ahlâksız da olamaz. Bu yüzden kolay kolay boşanma olayı görülmez.

Hıristiyanlık, evlenmeyi "Zorunluk ile yapılan bir fenalık" olarak telâkki eder. Çünkü Hıristiyanlık cismânî bağlantıları aşağılık görür. Roma'da görülen sexuel dejenerasyon'a karşı, bir réaction olmak üzere "Ruhbâniyet = keşişlik" ortaya konulmakla da aşırılığa gidilmiştir. Çünkü kadınla hiç bir ilişki kurmamış olmak ta doğa değil ve fizioloji'ye de uygun değildir. Hıristiyanlık kadını "Fenâ" görmüş, insanın felâketine sebep bilmiştir. Hıristiyanlık, her bakımdan kadını "Murdar" saymış, onu Hz. Havva öyküsüne bağlayarak daimâ "aldatıcı" ve erkek için kötülük kaynağı saymıştır (Celâl Nuri: Kadınlarımız, 1331 H., s: 48—49). Bir yandan da Merzem'i tanılaştırmıştır. Birbirine karşı ifrât ve tefritler'dir.

Papa Yedinci Greguar da râhiblerin ev-

lenmemesi kaidesini ortaya koymakla Hristiyanları kaından nefret ettirmiş ve soğutmuştur (Aynı kaynak, s: 50).

Evlenme bağının tam bir birleşme olduğu, Kur'an-ı Kerim'de Bakara süresinde, âyet: 187 de belirtilmiştir; karı—koca için, birbirlerinin üstlerine giydikleri elbiselerdir, deniliyor ki, pek güzel anlatımlı bir âyettir.

Yine Kur'an'da XXX. Rûm süresi, âyet: 21. de "Ve min âyâtihî en halak-a lekûn min enfûsikûm ezvâc-en liteskinû ileyhâ ve ca'al-e beynekûn meveddet-en ve rahmet-en inne fi zâlik-e le ayât-in li-kavm-in yetefekkerûn—e" Türkçesi : "Onun âyetlerinden birisi de size kendinizden eşler yaratmasıdır. Siz onlarla huzûr ve istirahatâ nâil olursunuz. Birbirinize karşı sevgi ve esirgeme duygularını aşılamıştır. Bunda, düşünen insanlar için dersler vardır", deniliyor.

Bu âyet, evli iki insan (karı—koca) arasındaki sıkı bağlılığı gösteriyor. Aralarındaki sevgi ve birbirlerini koruma, esirgeme, güven duygularının olması gerektiğini ve evlenmiş insanların huzûr ve sükûn içinde olmalarını bildiriyor.

İmâmiyye, evlilik bağının ancak ölümle kopmasını esas tutar. Ancak pek önemli durumlarda koparılabilir sayar: Kadının ahlâksızlığı iki şahid ile açıkça isbât edilirse veya kadın erkeği istememekte ayak dîrerse.

İmâmiyyede de "üç talak" konusu vardır. Üç talak bir boşama sayılır. Üçüncü boşamadan sonra aynı kadının alınması için onun ancak bir başkasıyla nikâhlanıp ayrılması gerekir. İlk koca ancak ondan sonra eski eşini alabilir. Bunlar Kur'an-ı Kerim'de Bakara süresi, âyet: 230 da geçer. Bu da üç defa tekrar ederse, yani dokuzuncu boşanmadan sonra erkek o kadını bir daha alamaz. Zâten böylesi de hemen hemen hiç görülmez.

Ca'ferî mezhebe, neslin üremesi, bir aile kurulması amacı ile yapılan anlaşmalar (akid) — ki buna nikâh diyoruz — iki türlüdür:

1) Dâimî akid (sürelî anlaşma): bildiğimiz evlenmedir. Kur'an-ı Kerim'de röylediklerimizden başka, XXIV. Nûr süresi, âyet: 32 de (Ve enkih-ul-eyâmâ...) bu hususta kayıd vardır. 2) Akd-i inkitâ: Mukay-

yed olarak, bir kayıd ve şartla, nikâhtır. Esir ve köle ise, bedelini ödeme zorunluğu gibi. İrân bunu bir süre için nikâh şeklindeki uygular. Buna Nikâh-ı Mut'a denir. Bu konuda Nisâ süresinin 24. âyetinde kayıd vardır. Mut'a'da kırkbeş günlük iddet şartı vardır. Bu süre dolmadan bir kadın ile Mut'a yapmak yasaktır.

Birinci çeşitte yani sürelî nikâhta bir anlaşmazlık yoktur. Mut'a ise çeşitli düşüncelere yol açmıştır. Bu, önce Hz. Muhammed tarafından meşrû kılınmış, mübâh olduğu bildirilmiş, o çağda birçokları tarafından uygulanmıştır. Hz. Muhammed'in vefatlarından sonra da bunu yararlı görmüş büyük Sahâbe'ler vardı. Bu konuda A. Gölpınarlı'nın çevirisi "Ca'ferî Mezhebi" kitabında s: 71 ve devamında uzun bilgi vardır.

Sonradan, bazıları Mut'anın sünnetle, bazıları da Kitâbla ortadan kaldırıldığını söylemişlerdir. Buna ilişkin olarak Kur'an-ı Kerim'de: (IV. Nisâ süresi, âyet: 12), (XXIII. Mü'minûn süresi, âyet: 6.), (LXV. Sûre, âyet: I. Talâk süresi), (LXX. Me'âric süresi, âyet: 30) da işaretler vardır, denilmekte ise de, bunlar açık değildir. Bazıları, ortadan kaldırdığını söylediği Medîne'de gelmiş olan Nûr süresinden daha önce gelmiş olan Mekki yani Mekke'de gelmiş sûrelere dendir: (Me'âric, ve Mü'minûn sûreleri).

Ehl-i sünnet bilginlerinin büyüklerinden bir bölümü de Mut'a âyetinin (yani: yürürlükten kaldırılmış) olmadığını söylerler. Zamahşerî bunlardan biridir. Keşşâf ta böyle...

Bunu sonradan Ömer'in kaldırmış olduğu da söylenir. O zaman için bir huzûr sağladığından, kolaylık getirdiğinden, nesebi gayr-i sahih (babası belirsiz) çocuklar meydana gelmesini önlediğinden, ozamanın aylarca süren yolculuklarında ve savaş sürelerinde zinâ yapmış durumuna düşmeden, genç, sağlam insanların normal fizyolojik gereksinimlerini (ihtiyaçlarını) giderilmelerinde bu usûlün yararlı olduğu söylenilmiştir. Zinânın kötülüğü, şeref gidericiliği ile bir çeşit savaş ve bu konuyu yönetme rolü olmuştur.

Türkiye'de, Bektâşilerde kesin olarak Mut'a yoktur. Alevîlerde de yoktur, daha ziyade İrân'da görülür.

Tire'de Nişan ve Yandaşı Geleneği

Yazan : Gündüz ARTAN

Kız evine giden dünürler "Allahın emri Peygamberin kavli ile" isteklerini bildirince kız evi "Bi yol düşünürerelim" diye cevaplar. Eğer kızlarını vereceklerse birkaç gün sonra kız evinden oğlan evine bir haberci gelir. Oğlan evi akrabalarından birisiyle bir çift ayakkabı, bir çift küpe, bir yüzük, bir çift çorap vb. bellik göndererek küçük nişanı takarlar. Kız evi bir sını içinde bir demet çiçek ve ucuna oğlana giden yüzük (veya altın) bağlanmış bir çevre göndererek karşılık verir.

Bundan sonra iki tarafta da "Yandaşı" hazırlığına başlanır. Önce oğlan evi kız evine çeşitli tatlılar, ayakkabılar ve yavukluya bir nişan entariliği gönderir. Kız evi gelen bu hediyeleri hısımlı akrabaya dağıtır. Bir hafta sonra kız evi siniler içinde hazırladığı yandaşı gönderir. Herbirini ayrı bir kişinin taşıdığı sinilerde şunlar bulunur:

Bir sını çiçek (Teller ve bayraklarla süslenmiştir.)

Bir sını içinde oğlana, anası, babası ve kardeşlerine çamaşır.

Bir sını kuzu dolması (Kuzunun ağzında çimen vardır.)

Ca'ferî mezhebinde, aslında üç defa boşama (eski deyimle: Talâk-ı selâse) yoktur. Aslında sünnet mezheplerinde de bu uydurmadır. Esas, Kur'an-ı Kerim'in buyruğu olduğuna göre: Bakara süresi, âyet: 229: "Talâk iki defadır. Sonra da iyilikle geçinmek, yahut güzellikle ayrılmak gerekir", diyor.

Boşanmada bir bekleme süresi (İddet) vardır. Bu nokta, bu süre içinde barışma olanağı aramak içindir, önemlidir; ve Kur'an emrine göre ancak iki def'a denir idi. Bu ikinci dönüşten sonra tekrar boşanmada tarafların kesin karar vermesi zorunluğu meydana çıkar. Taraflar ya devamlı sûrette bir arada yaşamağa yahud kesin olarak ayrılmaya karar vermek durumunda dırlar. Kur'an'ın buyruğunda "İyilikle geçinmek" esası apaçıktır. Bu olmuyorsa, iki def'a da denenmiş yine olmamışsa, ozaman

Üstü bohça ile örtülü bir sını pilâv
Bir sını ekmek

Üstüne yavuklu kız ve oğlanın adlarıyla yazılmış bir sını muhallebi.

Yandaşı geldiği günün akşamı oğlan "çiçek düğünü" yapar. Oğlanın bekâr arkadaşlarının çağırıldığı çiçek düğününde oğlanın ve kızın elbiseleriyle çiçekler ortaya konur. Sinilerle gelen yemekler yenir, oyunlar oynanır, sabaha kadar eğlenilir. Sabahleyin evden çıkan gençlerin yakalarına çiçekler takılır. Yakasında ve ceplerinde çiçeklerden başka telli çevreler de bulunan oğlan diğer arkadaşlarını uğurlar.

İki gün sonra yandaşı sinileri katmer, baklava, çerez, meyva, sakız ve simitle doldurularak kız evine yollanır. Eğer düğün yakınsa hemen oğlan evinden bir sını dolu çiçek gönderilir. Kabul edildiği kız evinden gönderilen yine bir sını çiçekle belirtilir.

Nişandan ve "yandaşı"ndan sonra artık kız ve oğlan evi kendilerini akraba sayar ve evlerine gidip gelirler. Kız bu ziyaretlerde arada bir kendini gösterip kaçınır. Oğlan, bayamlarda kız evini ziyaret ederek küçük büyük herkesin elini öper.

kesin karar verilecektir. Boşanma da güzellikle olacaktır, deniliyor. Bu kesin karardan sonra iki taraf da yeniden evlenmekte serbesttirler.

Burada çeşitli düşünceleri açıklamış oldum. İmâmiyyeye isnad edilen üç defa üçer talâk sınırı üzerinde tartışılabilir, demek oluyor.

Bektâşi için boşanma yoktur. Yukarıda arzettiğim gibi ancak iki nedenle olabilir, yine de mürsid kararıyla olabilir. Fakîr'leri, yıllar yılı boşanmış Bektâşi karı—koca görmedim, duymadım.

Demek görülüyor ki, bir kocanın "üç defa boş ol demesiyle" bir kadının kendisinden boşanmış sayılması şer'an da hiç bir değeri olmayan bir söz imiş. Şer'an bu sözle boşanma vâki' olamayacağı, Kur'an buyruğuna göre, apaçıktır.

(Gelecek yazıda bitecek)

X Kars'ta Yerli Bölge Oyunları ve Giyimleri X

Yazan : Mustafa TURAN

Oyunların belirli anlamları ve konuları

PAŞA GÖÇTÜ : Kars'ın Osmanlı sınırları içerisine girişinden itibaren bir eyalet merkezi ve daima hareketli bir askerî nokta olması sebebiyle halkın ordu ile kaynaşıp iç içe yaşadığı bir hakikattir. Paşa Göçtü ordunun harekete geçişi, kumandanların uğurlanması sırasında çalınan bir müzik parçasıdır. Bugün köylerimizde ve kenar mahallelerde düğün atlılarını karşılamada, halkın deyimi ile şerefli kimseleri konak yerlerine götürmede Paşa Göçtü çalınır.

Oyun takımı bu hava ile kızlı erkekli olarak el ele tutunarak hareketli bir şekilde alana girer ve duruşlar yaparlar.

ÜÇ AYAK : Hareketli ve çeviklik isteyen bir bar oyunudur. Oyun sırasında hep birlikte aynı ayaklar üç vurur, üç durur (Yerinde sayar). Oldukça kıvrak figürleri vardır. Oyun adını bu üçlerden almıştır. Kızlı ve erkekli oynanır.

PAPURİ (PAPPİRİ) : Oyun önce yavaş (sallanmalı) başlar. Onu takiben çok sert figür ve hareketlerle sonra tekrar önceki yavaşlığa, tekrar çabukluğa dönerek devam eder. Aniden durulur, kızlar ortaya fırlar, el ele tutar, bir defa döndükten sonra yerlerine geçer. Bu hareketi bir defa da erkekler yapar. Mahallin en çok sevilen en çok oynanan bir oyunudur. Önceki yavaş figürlerde sağa sola sallanarak yürüme, küçük bebelerin yürüyüşünü andığından o çağdaki bebeklere pappi denildiğinden ve yürüyüşlerine benzediğinden oyunun adı buradan gelmiş olabilir.

DÖNE : Çok kıvrak ve sert figürlü, çeviklik isteyen ve çabuk figürler geçildiğinden



Kars'ın yerli oyunlarından kızlı—erkekli oynanan pappiri oyunu.

de, oynayanları çok fazla coşturan sürprizli cazip bir oyundur. Kars ve havalisinin en yaygın ve sevilen oyunlarından. Adını, oyun sırasında toplu olarak ani dönüşlerin bulunmasından almıştır.

Oyuna önce ağırdan başlanır, git gide çabuklaşılır. Ondan sonra çökmeler ve dönüşlü figürler başlar. Oyun sert bir duruşla biter.

ÜÇKATAR : Halk arasında kuvvetli ve ağır vuruşlu anlamına gelen bir sözcüktür. (Bu yükü katar bile çekmez, katar gibi ezdi, katar gibi indirdi sözlerinde olduğu gibi) Hareketlerde bir güç ve vuruculuk örnekleri görülmektedir. Sert ve çabuk hareketler, çökmeler oyundaki vuruculuğu göstermektedir.

KÖROĞLU : Adını, bütün Anadoluya efsanelerini ve destanlarını kabul ettirmiş bulunan kahramandan almıştır. İlimizde bir çok kale kalıntısına, dağlara, bellere, derele ve köylere, halkımız, adını vermiştir. Bu sebepsiz değildir. Kahramanın bütün Anadoluya mal oluşunun açık örneğidir. İlimiz yöresi halkı gerek hoş sohbet kimseler-

den ve gerek halk şairlerimizden Köroğlu'nun destanlarını ve hikâyelerini dinlemekten zevk duyar.

Çevremizdeki ananeye göre Kızıroğlu köyüne adını veren çok yiğit bir bey olan Kızıroğlu Mustafa Bey, Köroğlu ile bir karşılaşmasında onu yenmiştir. Köroğlu yenik olarak kendi çadırına gelince eşi Telli Niğâr hanıma doğruyu söyler. Ve hatta ona imrenir. "Keşke ben ona eş (onun gibi) olsaydım, keşke o benim kardaşım olsaydı", gibi sözler onun yiğitliğini belirtir.

Halk şairlerimiz Köroğlunun hikâyelerini, koçaklamalarını ve türkülerini söylerler. Halk şairlerimizden Murat Çobanoğlu Konya'da düzenlenen "Âşıklar Bayramı"nda Köroğlu türküleriyle birincilik kazanmıştır.

Köroğlu Oyunu iki kişi ile oynanır. Aslında ellerde kılıç ve kalkan olması gerekir. Temini güç olduğundan bıçak veya değnek ile oynanmaktadır. Sıra ile biri birlerine hücum ederler, yiğitlik nişanesi, bol figürlü, kıvrak çöküp kalkışlı, saldırmalı cazip bir oyundur. Çevremizde bütün köylerimizde çok yaygındır. Huşu ile oynanıp seyredilen millî oyunlarımızdandır.

TEREKEME : Adını çok eski tarihten beri Kars'ta yerleşmiş bir Türk boyundan almıştır. Terekeme erkekleri nekadardır gözüpek, atılgan ve hareketli ise, kadınları da ağırbaşlı, çekingen ve hanım davranışlıdır. Bu özellikleri oyunda da kendini göstermektedir. Oyun çok ağırdan başlar, figürler aynı ağırlıkta fakat cazibe ile uygulanır. Ortaya çıkan iki kız oyuncu evvela orada bulunanları ellerindeki mendillerle (başa ve göğse götürmek suretiyle) selâmlarlar. Sonra ağırbaşlılık ve hanım davranışlığı içerisinde oynarlar. Her toplulukta sevilen ve oynanan bir oyundur.

Burada düğüne gidecek bir gelini öğütleyen bir şiiri yazmakta fayda umarak aşağıya alıyoruz:

*Güzeller bezenir toya giderler
Amanet sizlere yar oynamasın
Yıgırlılar rica minnet eylerler
Yüngüllük edipte tez oynamasın
Dost düşman yığılupta bakarlar
Yahşı adan yaman adlar takarlar
Oynadırlar sonra başan kakarlar
Al vala altında göz oynamasın*

*HASTA HASAN der ki alagöz yarım
Sana kurban olsun bu şirin canım
Oynama dedimse sen oyna yarım
Kemerden aşağı diz oynamasın*

KARS ZEYBEĞİ : Temsili bir oyundur, Türk kızının amacı evlenme çağı geldiğinde mesut bir yuva kurmaktır. Ne paraya, ziynete aldandır, ne de ölümden korkar. Ancak samimi bir evlenme teklif edilirse onu da istediğinde kabul eder. Bizim geleneklerimize göre en inandırıcı evlenme parmağı yüzük takmaktır. Bunun resmi nikâh kadar kuvveti vardır. Yüzüğü geri vermek ayıp sayılan bir harekettir.

Oyunda bir kız önce oynayarak ortaya çıkar, yere çöker. Sonra arkadan erkek oynayarak gelir, çeşitli figürler, çökmeler yapar, kızdan yüz bulamaz. Cebinden kıymetli eşyalar çıkarır, yine oynayarak kıza vermeye çalışır, kız bunları da reddeder.



Kars'ın erkekler tarafından oynanan yerli Köroğlu oyunu



Kars'ta kızlar tarafından oynanan Terekeme Oyununu kızlar yerli giyimleriyle oynarlarken

Erkek hiddetlenerek tabancasını çeker, kız yüzünü çevirir, yine kabul etmez. Erkek biraz düşündükten sonra parmağındaki yüzüğünü çıkarır, kıza yaklaşır, kız utanarak elini uzatır ve yüzük takılır, her ikisi de elele tutarak oynar ve alandan çıkarlar. Oyun biter.

YAYIK : Yayık, sütün kaymağını yağ haline getirmek için kullanılan, fıçı gibi, ikibaşı incelmış, orta kısmı kabarık bir araçtır. İçerisine konulan kaymağı yukardan asılmış olan yayığa koyduktan sonra başından tutarak ileriye doğru sert vurup çekmek suretiyle yayarlar. Oyunda bunun taklidi yapılmaktadır. Evin gelini yayığı yaymada geç kaldığından gelecek kayınata ve kayınanasından korkarak hem yayık yayar, hem de derdini döker:

Yayığımın üstü yoşa (toprak boya)

Ben yayarım çoşa çoşa

Şimdi gelir kaynata paşa

İtem oldu sitem oldu

Ben bir yayık yaymayınca

Ben bir güzel sarmayınca

Yayık yaydım işim gibi

Yağı çıktı başım gibi

Kaymanam hisim gibi

İtem oldu sitem oldu

Ben bir yayık yaymayınca

Ben bir güzel sarmayınca

Yayığımın dibi demir

Ben yayarım gümbür gümbür

Şimdi gelir kaynım Emir

NAKARAT

Yayığımı koydum düze

Ela gözler süze süze

Kaymanam gelir bize

NAKARAT

Bu oyun kızlar tarafından toplu olarak türküsü söylenerek oynanır.

PİSİK : Taklidi oyunlarımızın en yaygın budur. Çevrede, hemen her köyde bu oyunun ustaları vardır. Pisik halk ağzında kedi demektir. Zaten çağırırken de pisi, pisi denilir. Bir erkek, birgün önce eve getirmiş olduğu etin ikinci günü hanımı tarafından yenildiğini öğrenir. Hanım kocasına eti pisik yedi, der. Hanım kocasını görmüyormuş gibi numaralar yapar. Ve Pisik türküsünü söyleyerek oynar:

Tandırda koydum paçayı

Üstüne örttüm keçeyi

n³

Tez getir yarmaçayı
Han harabın kedisi
Ev harabın kedisi

Kocası sese katılır:

Böylece yüzüz olur mu?
Pisik te hırsız olur mu?
Kedi de değil kendisi

Pisiğin gözleri sarı
Kavuşmayı etti yarı
Pastırmaya değme barı

NAKARAT

Pisiğe vurdum taşınan
Gözleri doldu yaşınan
Kebabı yuttu şuşunan

NAKARAT

Pisiğin gözleri ela
Başına yığılmış beş bala
Beşinden birisi kala

NAKARAT

★

MAHALLİ KIYAFETLER :

ERKEKLERDE : Başlarında, turuncu renkli, pamuklu ve ipek işlemeli Ahmediye denilen uçları saçaklı sarık bulunur. Sarıklı olan bu sarığın ucu sağ kulak arkasından boyuna doğru sarkar. Gövdede çubuklu (kalın çizgili) kolları ve yakası düğmeli gömlek onun üzerinde kirt düğme adı verilen işlemeli ve çapraz yakalı yelek, bunun üzerine de bir cepken giyilmiştir. Cepkenin kolağızları yırtmaçlı, ağır sırma dolgu ile işlemelidir. Yaka, kolağızları ve sırt kısmı sarı sirmalarla ve koçboynuzu, sarhoş yolu veya yılan yolu motifleri ile işlemelidir.

Belde şal veya ipekli kumaştan renkli kuşak bağlanmıştır, uç kısım sağdan sarkıktır.

Bacakta cepkendeki motiflerle işlenmiş geniş ağı dar paçalı bağdaş kurmada rahatlık veren ve ata binmede sıkıntı çekirtmeyen kadıbiçimi veya güngörmez şalvar. Ayakta özellikle yumuşak deriden yapılmış düz yemeni ve renkli çorap giyilidir.

SÜS OLARAK : Boyundan geçirilmiş ucu, belde kuşağa sokulu, gümüş zincir köstek ve kuşaklara sokulu işlemeli mendil (yağlık) görülmektedir.

KIZLARDA : Başta altın ve boncuklarla süslü dinge veya kofik denilen ağaç bir

çembere kırmızı fes takılmış üzerine renkli vala bağlanarak uçları arkaya sarkıtılmıştır.

Gövdede topuklara kadar inen renkli ipek veya pamuk dokuma kutnu kumaştan üçte tek (zıbin-zubun) vardır. Yanları dizkapaklarının yukarisına kadar yırtık ve kenarları işlemelidir. Bacaklarda renkli komşu çatlantan denilen yanardöner renklerden geniş ağı ayak üzerlerine kadar dökülmüş şalvar (tuman) giyinilmektedir. Ayaklarda yumuşak sarı ve kırmızı deriden yapılmış düz yemeni vardır.

SÜS OLARAK : Boyunlarda altın, gümüş ve boncuk dizileri ile süslenmiş gerdanlık, belde geniş bağlanmış kuşaklar vardır, uçları, sağa sarkmıştır. Sol yanlarına işlenmiş mendiller asılmıştır.

ÇALGILAR : Zurna, orta büyüklüktedir, ağzı geniş ve tatlı seslidir. Davul, ağaç kasağa, ağaç çemberle takılmış deriden yapılmıştır. Büyük boydur ve meydan davuludur. Çalgıcuların kıyafetleri de erkek oyuncuların kıyafetlerinin aynıdır, yalnız renk değişiklikleri vardır.

Çalgıda, oyunda ve kıyafette mahallilik ve millilik Kars'ta daima esas olmuştur. Anadolumuzun zengin kültürünün tanıtılması ve korunması Kars Turizm ve Tanıtma Derneği'nce milli bir hizmet olarak kabul edilmektedir.

DERGİMİZİN CİLTLERİ CİLT KAPAKLARI

Dergimizin eksik sayılarının 2. baskıları yapılmıştır. Bu arada cilt kapakları ve 8—9—10—11—12—13. ciltleri de ciltletilerek okuyucularımızın isteklerine hazır hale getirilmiştir.

Ciltlerimizin tanesi 50 liradır. Cilt kapakları ise 12,5 liradır. Ödemeli gönderilmesi istendiği takdirde ciltler için 55 lira, kapaklar için 17,5 lira gönderilmesi gerekmektedir.

Eski ve yeni bütün sayılarımız 2,5 liradır. T.F.A.

Hatay (Masalları) Kıssaları :

Lokman Hekimin Vasiyeti

Yazan : Dr. Hekim Edip KIZILDAĞLI

Lokman bir gün oğluna:
— Oğlum ben ihtiyarladım, ölmeden sana üç şey vasiyet edeceğim: Hükümet adamları ile fazla dost olma, sonradan görmüş ile alış veriş etme, karına sırlarını söyleme, demiş.

Oğlu, babası öldükten sonra bu sözlerin doğru olup olmadığını tecrübe etmek istemiş.

Önce bir kolcu ile sıkı sıkı dost olmuş. Arkasından da sonradan görme bir tüccardan yüz altın borç almış. Bir gün de karısı hamama gittiğinde bir kuzu keserek fırında büryan etmiş, bir leğene koyup evin bahçesini eşerek gömmüş.

Havuzun başına geçmiş, sözde düşünmeğe başlamış.

Karısı hamamdan gelince, kocasını çok düşünceli bir vaziyette görmüş ve sormuş:

— Ne oldu? Niçin bu kadar sıkıntılısın?
— Sorma, elimden bir kaza çıktı. Sen yokken komşunun kızı bize geldi, ona tevciüz ettim, bıkırını aldım. Çok bağırıp çağırmasını diye öldürdüm, işte şu çiçekliğe gömdüm.

— Ya! Seni gidi namussuz, ırz düşmanı.. Sen şimdi görürsün, diye doğru karakola koşmuş, vaziyeti çavuşa anlatmış. Çavuş pür telâş eve gelmiş, eski dostuna tokatları çatlatmağa başlamış.

— Kalk yürü karkola, demiş. Apar topar sürüklemeye başlamış.

Adam karakola giderken, kadın, arkasından bütün mahalleyi ayağa kaldırmış. Sonradan görme komşusu da arkasından koşmuş:

— Hanı benim yüz altın? Seni asarlar sa ben kimden alırım. Borcunu öde, inkâr etme, diye yakasına sarılmış.

Lokman Hekimin oğlu:

— Yok yok, inkâr etmem, yüreğin rahat etsin, demiş.

Hep beraber karakola dolmuşlar, kadıya çıkarmışlar, yerinde keşif yapılmasına karar verilmiş bahçedeki çiçekleri kazıp bakmışlar, kız cesedi yerine kızarmış bir kuzu ile karşılaşmışlar. Kadı:

—Bu nedir? diye sormuş.

Lokmanın Oğlu, baba vasiyetini anlatmış. O zaman herkes babasının çok haklı olduğunu teslim etmiş.

Not : Bu Hatay masalını doksanlık Zübeyde Yazıcı'dan dinledim.

Bize gelen KİTAPLAR

● Mehmet ÖNDER : "Anadoluyu Aydınlatanlar". I. Kitap. Anadolu Selçuklu Devrinden Tanzimata (XVIII. Yüzyıla) kadar 35 Türk büyüğünün hayat hikâyesi. Yapı ve Kredi Bankası Yayınları. Ciltli ve kuvertli. 20x14 Cm. boyunda, 182 sayfa.

● Kültür Müsteşarlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü : "Türk Etnografya Dergisi". Sayı : XIII, 1973. Bu faskülde Mehmet Önder'in Selçuklu Devri Kadın Başlıkları, Nurhayat Berker'in Kaşbastı (Diadem), Ayşem Karadeniz'in Güneydoğu Anadolu'da Majik ve Empirik Halk Tedavi Usulleri, Ferhan Memişoğlu'nun Harput Bakırcılığı, Gürel Öğüt'ün O-yacılık Sanatı ve Kütahya Oyaları, Firuze Preyger'in Bayram Tahtı, Haydar Yağmurlu'nun Tezhip Sanatı ve Tezhip Ustaları başlıklı şema ve resimli yazıları yer almaktadır. 28,5 x 20,5 Cm. boyunda, 132 sayfa, 35 lira.

● Cahit ÖZTELLİ : "Bektaşî Gülleri". Bektaşî — Alevî Şiirleri Antolojisi. Şiirler konu ve türlerine göre 15 bölüme ayrılmış, her bölümde kapsadığı nefesler hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca önsöz, ozanların biyografileri, sözlük ve bibliyografya eklenmiştir. Milliyet Yayınları, Türk Klâsikleri Dizisi : 10. 20x13,5 boyunda, 416 sayfa, ciltli ve kuvertli, 25 lira.

● Faruk K. TİMURTAŞ : "Yunus Emre Divanı". Hayatı, Şahsiyeti, Dünya Görüşü, Bibliyografya, Divanı, Sözlük. Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi : 1. 20x14 boyunda, 240 sayfa, 10 lira.

yalnız değilsiniz

TÜRK TİCARET BANKASI'nın

GARANTİLİ ÇEKLERİ

DAİMA YANINIZDADIR

SUBELERİMİZ SİZİ BEKLİYOR



TÜRK TİCARET BANKASI

EN KÜÇÜK TASARRUFLARINIZA, BÜYÜK TASARRUFLARINIZ GİBİ DEĞER VEREN BANKA

AKBANK

(Folklor : 51)

(Basın : 60039 — 53)

(Folklor : 52)



1868 - 1973

ASIRLIK TECRÜBE ARADIĞINIZ EMNİYET ZENGİN İKRAMIYE SOSYAL HİZMET

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

EMNİYET SANDIĞI



Şiddetli baş ağrılarına karşı

OPON
KULLANINIZ

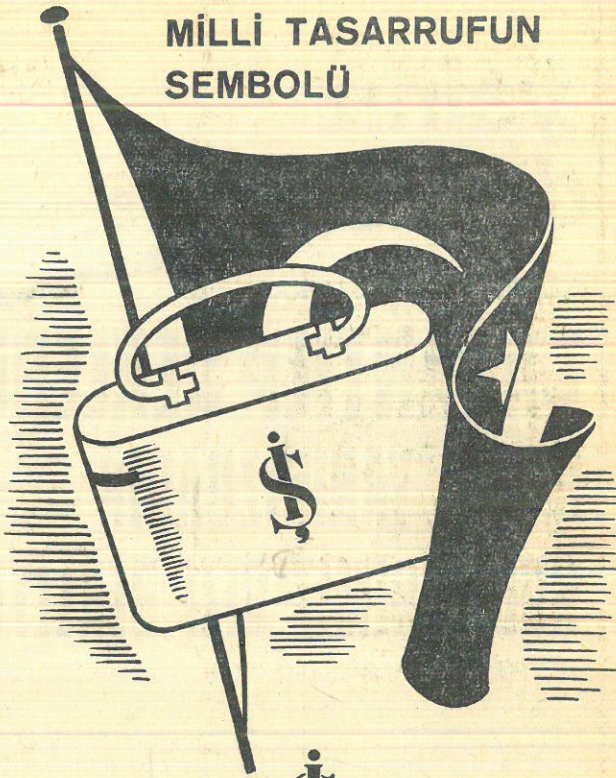
OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrılarını teskin eder
OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : — 54)



(Yeni Ajans : — 55)

MİLLİ TASARRUFUN
SEMBOLÜ



TÜRKİYE BANKASI
paranızın... istikbalinizin emniyeti

(Folklor : — 56)

C-VİTAMİNLİ
PORTAKAL ÖZÜ

Oralet

Bir bardak suya
bir kaşık ORALET,
koyarak taze
PORTAKAL SUYU
içebilirsiniz.

(Radar R. . . — 57)

TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI A. Ş.

KURULUŞ : 1946

YURT İÇİNDE
195 ŞUBE

Tasarrufu teşvik ikramiyelerinde
7,5 MİLYON LİRA
para ikramiyeleri

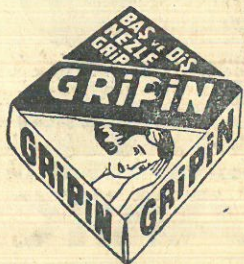


TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI

(Folklor : 58)



GRİPİN, nezle başlangıcında birçok fenalıklan önlemek bakımından faydalıdır. GRİPİN, 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir.



GRİPİN



**HOS
BAG**



ŞARAP SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE
**TEKEL
SUNAR**

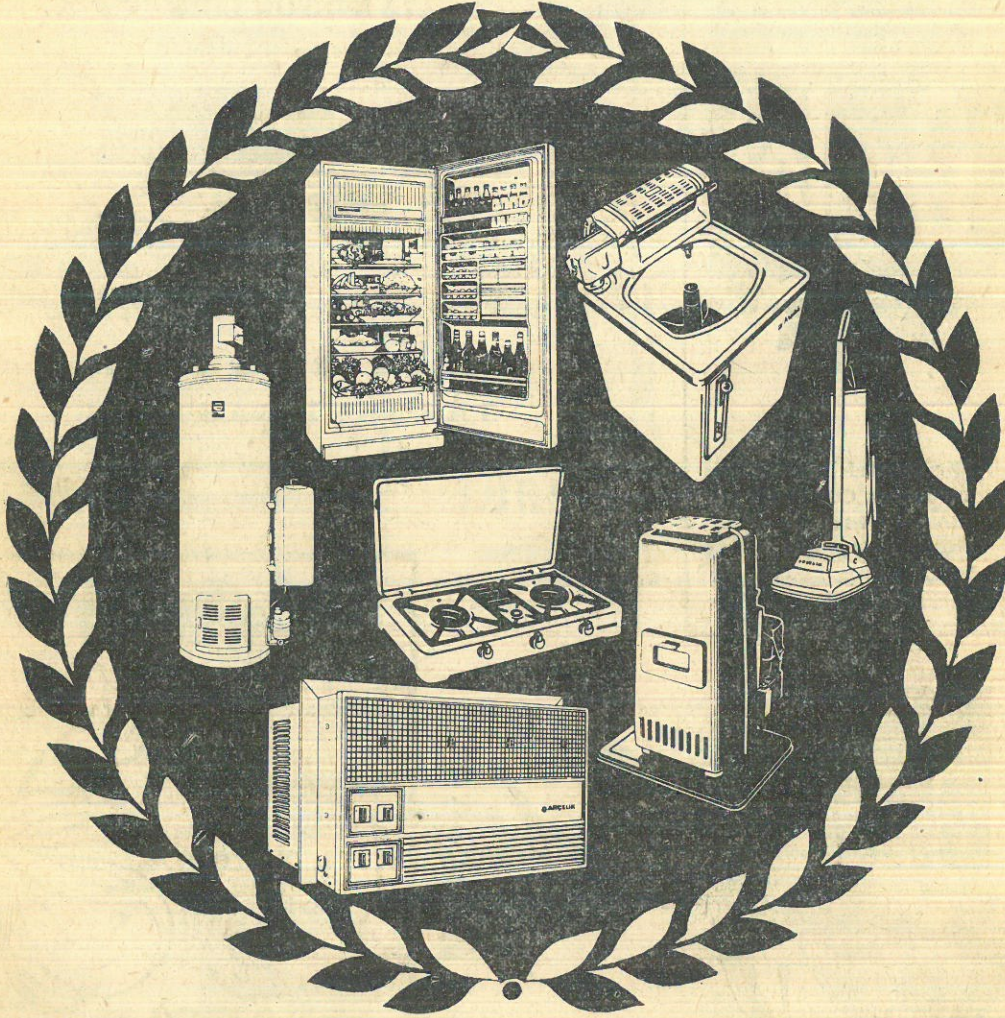
(Basın : 60255 — 59)



**ANADOLU
BANKASI**
SİZİN ESİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
kısacası
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor : 60)

ev cihazlarında
ARCELİK
kalitede öncü... fiyatta ölçü



TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

MUT KARACAOĞLAN
ŞENLİKLERİ
ÖZEL SAYISI

HAZİRAN 1973

İÇİNDEKİLER :

Selâm Olsun Mut Şehrine	Mehmet ÖNDER
Üç Rivayetin Bize Anlattığı Karacaoğlan	Sadık S. YAVEROĞLU
Mut Köylerinde Düğün Töre ve Süreleri	Sıtkı SOYLU
Karacaoğlan'ın Yaşadığı Çağ, Doğduğu ve Öldüğü Yerler	İhsan HİNÇER
Avusturya Başkonsolosluğu'nun Düzenlediği Etnografi Sempozyumu	T.F.A.
Mut ve Çevresi'nden Deyimler	Sıtkı SOYLU
XI. Karacaoğlan Şenlikleri Programı	T.F.A.
Karacaoğlan Şenlikleri'nde Açılacak Karacaoğlan Heykeli	T.F.A.
Istar'daki Renkli Dünya	Sıtkı SOYLU
Sazsairleri: Kurbanı	Nejat BİRDOĞAN
Karacaoğlan Şenlikleri'nden Notlar	T.F.A.
Karacaoğlan'a Dair Yeni Bilgiler	Celâleddin KİŞMİR
Çağır Karacaoğlan Çağır (Şiir)	Osman ATTILA

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 287

KURUŞ: 250